

SVOBODA

POŠTNA PLAČANA V GOTOVINI

VSEBINA:

Kaj je marksizem? — *Pantelejev*, Ura (s slikami). — *Mile Klopčič*, Otrok govori o fabriki.
— *Gregor Gog-Štukelj*, Vagabundove beležke. — *Ivanuša*, Zimska romanca. — *Tone Čufar*,
Iz jeseniške fabrike. — *Cvetko Kristan*, Šolstvo in ljudska izobrazba
na novem Dunaju (s slikami). — **Pregledi:** Knjige in knjižnice,
društveno življenje, dramatika, delavski sport, razno

1931

2

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica šte. 3

je največja regulativna hranilnica v Jugoslaviji

Ima vlog nad 430,000.000 Din.

Za vse vloge jamči ljubljanska mestna občina z vsem svojim premoženjem in z davčno močjo.

Vloge se sprejemajo na knjižice in na tekoči račun. Naložbe proti odpovedi se obrestujejo po dogovoru kar najbolj ugodno.

Posojila se dovoljujejo na posestva, menice in vrednostne papirje čim najceneje.

Za male trgovce in obrtnike obstoji pri hranilnici kreditno društvo, za pupilarne naložbe pa sodni depozitni oddelek.

Za varčevanje mladine izdaja domače hranilnike, za pošiljanje denarja po pošti pa svoje položnice.

Telefon št. 2016 in 2616.

Poštni čekovni račun št. 10533.

Uradne ure za stranke so od 8. do 12. in pol.

S · V · O · B · O · D · A

Naročnina za člane Svobode letno	Din 12—
Naročnina za druge letno	36—
" " polletno	18—
" " četrletno	10—
Naročnina za Ameriko letno	Dolar 1—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana, Palača Del. zbornice, Miklošičeva c. 1.
Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

Kaj je marksizem

3. Marksizem tudi ni le narodno-gospodarska teorija

Najbolj pa je razširjeno naziranje, da je marksizem narodno-gospodarska teorija. Utemeljujejo pa to svoje naziranje s tem, ker je znanstveno največje Marxovo delo »Kapital« na videz narodno-gospodarsko. Vsaj zdi se, da obravnava Marxov »Kapital« le stvari, ki tvorijo bistvo narodnega gospodarstva. Vemo, da obravnava Marx v svoji knjigi cirkulacijo kapitala, analizira pojme blaga, njegove vrednosti, pojma cene in dobička, kako se ustvarja dohodek itd.

Toda: že podnaslov znamenite Marxove knjige pa nas opozori, da obravnava Marx v kapitalu druge stvari, ne le narodno gospodarstvo. Podnaslov pove: »Kapital« je kritika politične ekonomije. Politična ekonomija pa pomeni v francoskem in angleškem jeziku to, kar označujemo pri nas z narodnim gospodarstvom.

Besede kritika pa ne smemo v tem primeru istovetiti s kritiziranjem, marveč: s to kritiko narodnega gospodarstva je hotel Marx razjasniti dejansko bistvo in pogoje narodnega gospodarstva.

Zato je jasno, da se je moral postaviti Marx na stališče, ki je izven znanosti, ki jo je hotel Marx v svojem delu objeti. Zato stoji Marx s svojim delom izven okvirja narodnega gospodarstva. Značilno za Marxovo gospodarsko kritiko je, da opazuje narodno-gospodarske pojave ne le z narodno-gospodarskega vidika, marveč tudi in to pred vsem kot družabne pojave, torej kot pojave družabnega življenjskega procesa.

Marxova nova osnova analize je torej družba, ali, še boljše, podružabljenje. Ker dokaže Marx, da so narodno-gospodarski pojavi produkti podružabljenega, in pokaže, kako so se razvili po nekih, zgodovinsko nastalih gospodarskih tvorbah, se izbrezene narodno-gospodarski pojavi v zgodovinske. V tem pa tiči bistvena razlika med marksističnim in narodno-gospodarskim naziranjem. Za meščansko narodno gospodarstvo so gospodarski pojavi oblike družabnega življenja. Pa tudi, če meščansko narodno gospodarstvo zgodovinsko opazuje, ne prizna, da bi bil sedanjí kapitalistični način proizvodnje le zgodovinska faza, preko katere mora nujno iti nadaljnji družabni razvoj. Narodno gospodarstvo je po svojem bistvu nauk o ustanavljanju in delitvi bogastva, ki ga z za meščansko ideologijo značilno dvoumnostjo ozna-

čuje za narodno bogastvo. Čeravno je to le bogastvo posedujočih razredov, ki pa veljajo pač še vedno za nosilce nacije.

Kratko: narodno gospodarstvo je po svojem bistvu gospodarska teorija, toda le na temelju kapitalistične privatne lastnine, kakor je nastala po 15. stoletju. Narodno gospodarstvo pa ne obravnava bistva gospodarskih pojavov in dogodkov. Zato je tudi naravno, da ta teorija ni napredovala in ni prav nič pripomogla do globljega razumevanja gospodarskih pojavov.

Res je, kar je zapisal Marx: buržuazija je zatrla pri svojih teoretičnih duhovni nagon in polet, ko je dobila politično moč v svoje roke.

Marksizem pa ni le narodno gospodarska teorija: on smatra celo epoho, v kateri se vrši družabna produkcija le zato, da si ustvarjajo posamezni razredi bogastvo, le kot zgodovinsko stopnjo v razvoju človeške družbe, preiskuje zato realne vzroke, ki so dovedli do tega razvoja, in vzroke, ki bodo povzročili izpremembo, odnosno izmeno te stopnje. Zato ima Karl Kautsky prav, da je Marxov »Kapital« izrazito zgodovinska knjiga. »Kritiko narodnega gospodarstva« je mogel izvršiti marksizem le, ker je sistem, ki obravnava družabni razvoj. V tem razvoju pa je kapitalistični način proizvodnje le prehodna faza. Z eno besedo: Marksizem ni narodno-gospodarska teorija, marveč družabna vedla.

4. Materialistično pojmovanje zgodovine in nauk o nadvrednosti.

Posebno Engels je poudaril, da ima marksizem dva temeljna nauka: materialistično pojmovanje zgodovine in nauk o nadvrednosti. V kakšnem razmerju sta oba nauka? Obstoja med obema naukoma notranja zveza? Zgodovina marksizma in njegov teoretični smisel kažeta, da sta oba nauka v najtesnejši medsebojni zvezi. In sicer je nauk o nadvrednosti le rezultat, če apliciramo materialistično pojmovanje zgodovine na današnji družabni red.

Marx in Engels sta prej razvila nauk o materialističnem pojmovanju zgodovine kakor pa gospodarsko analizo kapitalistične družbe. Po prvem nauku pa je prišel Marx na drugega. Videli bomo še, da je temeljna misel materialističnega pojmovanja zgodovine ta, da je poslednje družabne vzroke za neko zgodovinsko epoho iskati v gospodarskih razmerah. Če hočemo pravilno razumeti neko dobo, ne smemo obstati pri njenih kulturnih in političnih razmerah, marveč moramo seči do njenih gospodarskih osnov. Marx in Engels pa sta hotela dognati družabno bistvo in osnovo njene dobe. »Stari svet moramo spraviti na dnevno luč in pozitivno moramo izoblikovati novega.« tako je pisal Marx. Da se razume kapitalistična sedanjost, je bilo treba seči nazaj do njenih gospodarskih osnov, kar je dosegel Marx z gospodarsko analizo kapitalističnega produkcijskega procesa. V tej zvezi razvija Marx tudi nauk o nadvrednosti in tako vidimo, da je kritika kapitalističnega gospodarskega reda posledica materialističnega pojmovanja zgodovine.

Materialistično pojmovanje zgodovine je torej dejansko temeljna teorija marksizma, ker pa je marksizem po svojem bistvu nauk o družbi, je torej družabna teorija.

L. Pantelejev:

Ura

Prevaja Mile Klopčič.

Ilustrira B. F.

(Nadaljevanje.)

Miličnik je potrkal na vrata. Za ograjo se je oglasil pes. Njegova veriga je rožljala.

Petjki je postalo hudo. Na moč hudo. Vzdihnil je.

»Zavod?« je premišljal. »Lep zavod. Kakor jetnišnica. Povsod ključavnice. Kdo ve, ali lahko zbežiš od tod!«

V vratih se je odprla majhna lina. Skozi njo se je pokazal obraz z na pol zaprtimi očmi. Tatar ali Kitajec.

»Kdo je? Kaj hočete?«

»Odprite!« je zaklical miličnik. »Brez strahu... Nič posebnega. Nekega fantiča sem pripeljal; kradel je.«

Lina se je spet zaprla in v ključavnici je zarožljajal ključ. Vrata so se odprla; pred njima ni stal ne Tatar ne Kitajec, marveč Rus z na pol zaprtimi očmi.

»br dan,« je rekel. »Vstopita.«

Stopila sta na dvorišče. Pes se je zakadil proti njima, lajal in renčal. Oni z na pol zaprtimi očmi ga je poklical nazaj:

»Poberi se na svoje mesto. Kralj!«

»Pojdita k voditelju v pisarno,« se je obrnil k obema. »Naravnost čez dvorišče, drugo nadstropje.«

Miličnik se je vzravnal. Poravnal je revolversko torbico in stopal po vojaško: ena, dve, leva, desna.

Petjka je šel za njim ter se oziral na vse strani. Prostrano, tlakovano dvorišče. Med kamni koprive in raznovrsten plevel.

Z odprtih oken so gledali otroci in opazovali Petjko.

»Fantje, novega malopridneža dobimo!«

»Kaj?« je pomislil Petjka. »Jaz da sem malopridnež?«

Šla sta po stopnicah proti pisarni. Na tleh v pisarni je čepel črn paglavec ter slikal s čopičem peterokrako zvezdo na veliko polo papirja.

»Dober dan!« je rekel miličnik.

»Dober dan!« je odgovoril paglavec z resnim basom. »Bi radi govorili z voditeljem?«

»Da.«

»Fjodor Ivanovič! Nekdo bi rad govoril z vami!« Paglavec se je posmehljivo muzal ter pregledal Petjko od vrha do tal.

Iz sosedne sobe je prišel Fjodor Ivanovič, voditelj. Možiček s plešo, očali in lahnó posivelimi lasmi.

»Tako« je rekel. »Dober dan! Imate novinca?«

»Da.« je odgovoril miličnik. »Dober dan! Prosim, da mi potrdite sprejem!«

»Kako? A tako! — Lahko greste.«

Miličnik je vzel potrdilo in ga preletel z očmi.

»Na videnje!« je rekel. »Pozdravljen, fant!«

Odšel je.

Fjodor Ivanovič je sedel za mizo in izpraševaje opazoval Petjko.

»Pjotr ti je ime?«

»Da,« je odgovoril Petjka in pristavil svoj priimek.

»Tako. Kradel si, kaj ne?«

Petjka je zardel. Sam ni vedel, zakaj. Ta Fjodor Ivanovič je bil čuden tič.

»Da.«

»Tako... To nič ne de. Saj je še čas. Še poboljšal se boš. Zdaj te moramo predvsem zunanje očediti. Da, Mironov, pelji tega-le novinca k Rudolfu Karliču.«

Črni je skočil pokonci, odložil čopič in si obrisal roke.

»Pojdi z menoj, grešnik.«

Šla sta skozi razne hodnike. Precej temni so bili. Električne svetiljke so medlo svetile. Na levo in desno so bila bela vrata.

»To so razredi,« je pojasnjeval črni. »Tu poučujejo.«

»Kam pa me zdaj pelješ?« je vprašal Petjka.

»K bolničarju Rudolfu Karliču. Da te umije.«

»Umije?«

»A seveda. V kadi.«

Fant je potrkal na vrata.

»Rudolf Karlič! Novega fanta sem pripeljal!«

Debeluh v beli halji jim je prišel nasproti. Imel je velika ušesa in masten glas. Bolničar... Bržkone kak Nemec...

»Novega fanta? To je lepo. Pojdi z menoj v kopalnico. Voda je topla kot nalašč.«

Odpeljal je Petjko s seboj.

»Sleci se.«

»Čemu?«

»Sleci se. Okopal se boš. Z milom in krtačo.«

Petjka je slačil svoje cunje. Kar se da počasi.

»Da bi le ne padla ura iz hlač!« je pomislil.

Nemec je rekel:

»Kar na tleh pusti. To vržemo vse v peč.«

Petjka se je prestrašil. Krčevito je zgrabil hlače.

»Kaj? Kako? V peč?«

»Ne boj se. Drugo obleko ti damo. Čedno obleko. Čedno srajco, čeden jopič. Tudi škornje dobiš.«

Kaj naj stori? Sedel je ves gol, krčevito tiščal umazane cunje v roki in trepetal. Pa ne od mraza. V kopalnici je bilo toplo, celo vroče. Trepetal je od strahu.

»Kaj naj počnem? Vse je izgubljeno.«

Pomagati pa si ni mogel nič.

K njegovi sreči je odšel Nemec za trenutek iz sobe. Ne da bi dolgo premišljal, je Petjka odvezal cunjjo in vtaknil zlato uro v usta. Težko je šlo. Skoro bi si bil usta razčesnil. Lica so se mu napela. Jezik je zašel v sila neprijeten položaj. Vendar je sklenil, da zdrži. Stisnil je zobe.

Kakor hitro je bil uro skril, se je Nemec spet vrnil. S kleščami. S temi kleščami je prijel Petjkovo obleko in jo odnesel. Potem se je vrnil in odprl vodo v kad.

»Stopi v kad.«

Petjka se je skobalil v kad, v toplo vodo. Kot bi trenil, se je voda skalila. Nič čudnega: pred petimi leti se je zadnjič kopal v topli kopeli. Kesneje se je zdaj pa zdaj kopal na prostem... Toda od tega se telo ne očedi, kot je treba...

Kopel mu je ugajala. Tako prijetno je bilo v njej, da bi najrajši ostal v kadi vse svoje žive dni.

Silno smolo pa je imel Petjka s tem, da je bil Nemec zgovoren človek. Ko ga je z milom trl po glavi, je neprestano govoril. Niti za trenutek ni umolknil. Vse je hotel zvedeti, za vse se je zanimal. Kako je Petjki ime, zakaj ga je policija prijela, kje je izgubil svoje starše. Vsega vraga je hotel vedeti.

Petjka je molčal. Petjka je imel uro v ustih.

Z glavo je imel polno dela. Kimal je, pritrjeva je in zanikova je, kakor je pač prišlo. Če pa že ni šlo drugače, je zamrmral.

Njegova molčečnost je Nemca vsekakor vznemirila, ker je kar na lepem prenehal z nadlegovanjem.

Premenjal je vodo. Pustil je umazano vodo odteči ter odprl potem obe pipi, da je začela teči v kad sveža mrzla in topla voda. Potem se je usedel na stol v kotu ter vzel časopis v roke.

»Kar posédi, da se umazanija omehča... Ko bo prevroče, mi povej. Da zaprem vodo.«

Petjka je prikimal.

Voda je tekla v curkih iz pipe. Vedno bolj vroče je postajalo. Kar kuhal se je.

Nemec je brezbrizno prebiral časopis in njegova velika ušesa so se tiho pregibala.

Voda pa je tekla in tekla. Zdržati ni bilo več mogoče. Petjka se je zvijal od bolečin in se premeta val, črnil pa ni nobene

Navsezadnje ni zdržal več, potopil je glavo v vodo in izpljunil uro. Potem je skočil kvišku in zakričal na ves glas:

»Vroče!«

Nemec je planil s stola, vrgel časopis na tla, vtaknil roko v vodo in zarjul:

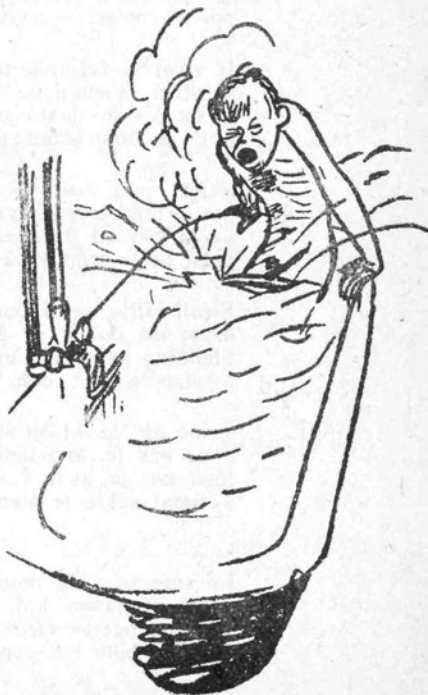
»Fant! Kaj si neumen? Brž ven! Brž!«

Prijel je Petjko za ramena ter ga potegnil iz kadi. Silno se je jezil nanj ter kričal:

»Zakaj pa ne zineš? V tej vodi bi človek lahko kuro skuhal.«

Spustil je mnogo mrzle vode v kad in spet natrl z milom Petjkov hrbet.

Medtem je Petjka z rokami pretipal dno kadi. Uro je iskal. Nazadnje je naletel s prsti na gladek, okrogel predmet. Vtaknil ga je v usta. Toda to pot je šlo zelo težko. Mogoče se je ura od vročine raztegnila ali pa so se usta od umivanja zožila... Nazadnje pa mu je vendarle uspelo, da je stlačil uro v usta. Malo je manjkalo, da si ni zobe polomil.

Nemec ga je oplaknil s svežo vodo.

»Tako. Počakaj. Grem po obleko zate.«

Odšel je. Petjka je sedel v milnici. Nenadoma je opazil, da voda upada.

Ko se je Nemec vrnil, je sedel Petjka v prazni kadi.

»Zakaj si spustil vodo? Ni zdravo, sedeti nag v suhi kadi.«

Petjka ni vedel, zakaj je bila voda odtekla. Ničesar ni storil. On sploh vedel ni, kako se to napravi.

»No, dobro,« je rekel Nemec. »Hitro se obleci. Kmalu bo obed. Zamudil boš.«

Dal mu je cel sveženj obleke, perilo, hlače, jopič... celo škornje. Vse novo, vse čisto.

(Dalje prihodnjič.)

Mile Klopčič:

Otrok govori o fabriki

Nekoč sem naprosil očeta, da me v tovarno je vzel.
Hotel sem videti, kam hodi moj oče vsak dan.
Vedno ponavlja mi mati: »Tudi ti boš trpel,
tudi ti boš kot oče tvoj nosil žuljavo dlan.«

In ker nisem razumel teh materinih besed,
sem šel z očetom in sva obiskala fabriko.
Bilo mi je, ko da odkril sem nov svet,
svet, kjer doma je trpljenje veliko.

Počez in navzgor so hiteli široki in ozki jermeni,
gonili so silna in majhna kolesa,
ki se vrte neprestano, pomladi, jeseni,
pozimi, poleti — večno živa železna telesa.

Iz strojev, železnih teles, je črno olje kapljalo —
to stroj se znoji od vročine, vrvenja;
iz strojev je sikalo, belo in rezko kričalo —
o to je dom krika, to je hiša hitenja.

»Vidiš, moj sinko,« — je oče dejal in se vame zagledal —
»tu v tem vrvenju vsak dan stojim,
Če bi govoril ti dneve, nikoli ti ne bi povedal,
kako neizmerno vsak dan trpim.

Stroji hitijo, jaz hitim ž njimi
osem ur, dolgih ur dan za dnem.
Slehera ura hrbet ukrivi mi,
a odpočiti se v delu ne smem.

Tisoč nas je, ki ob strojih stojimo,
tisoč nas je, ki imamo žuljave dlani,
tisoč nas je, ki le v stroje strmimo —
a zunaj nekje je pomlad in solnce žari...«

— — — — —
Ko sem se vrnil domov, sem materi svoji velel:
»Zdaj razumem, kaj mi ponavljaš vsak dan;
jaz sem očetov otrok, zato tudi jaz bom trpel,
tudi jaz bom kot oče moj nosil žuljavo dlan.«

Gregor Gog-Štukelj:

Vagabundove beležke

Na koncu tega sveta je blaznica.

*

Ko je Jezus omenil »pobeljene grobove«, je mislil meščanske. Zato so se maščevali nad njim. Toda ne s tem, da bi ga ubili, temveč njihova osveta je bila v tem, — da so postali »kristjani«.

*

Navadni ljudje pridejo na svet po devetih mesecih. Pri nekaterih redkejših eksemplarih človeškega rodu je treba za to več časa. Včasih skoro 2000 let — kakor pri Marxu.

*

V nebesa pridejo brezbožneži.

*

Jablana, ki raste na strehi, — greši!

*

Svet osvojiti se pravi: najti svoje mesto na svetu.

*

Človek se žrtvuje — navzgor.

*

Meščani so zračni mehurčki na površju življenja.

*

Teoretiki so ljudje, ki povzročajo nepotrebno delo drugim.

*

Revolucionarji so izvrševalci filozofij.

*

Idealisti so ljudje, ki bi radi imeli, kar drugi imajo.

*

Večina proletarcev so meščani, ki so v razvoju zaostali za eno generacijo.

*

»Učitelji« so ljudje, ki živé od prežvekovanja.

*

Poznam neko ženo, ki izdaja mesečnik in ki zna razven političnih uvodnikov pisati tudi o »praktični vzgoji otrok«. Ko pa je nekoč v njeni pisalni sobi moral njen otrok baš na ka...o, je ta »eminentno politična« žena po vsej hiši kričala na pomoč.

*

Žene, ki ne znajo zašiti nogavic in skuhati dobre juhe, niso za politiko!

*

Rokodelci so zato tu, da morejo živeti glavodelci.

*

Politiki moje domovine so najpozitivnejši, kadar spé.

*

Kdor misli mimo življenja, mu pravijo filozof.

*

Dober biti še ne zadošča. Od časa do časa je treba dati krepko za-ušnico, ker sicer ne verjamejo več v dobrohotnost.

*

Kdor hoče, more. Kdor noče, ne zmore nič.

*

Seveda, vsi ljudje niso slabi. Kajti večina ljudi se povzpne le do zlobnosti.

*

Zaljubljeni ljudje ljubijo s spodnjim delom telesa, zakonci ljubijo večinoma le z glavo, kdor resnično ljubi, ljubi ves.

*

Večina zakonov bi bila srečnejša — če jih ne bi sklenili.

*

Če bi zaljubljenost dolgo trajala, bi bilo več miru na svetu.

*

Teologi (bogoslovci) so ljudje, ki znajo učeno govoriti o nečem, če-sar sploh ne poznajo.

*

Bog je v nebesih. Da ... odkar so teologi na zemlji.

*

Nič popolnega ni na svetu, tudi neumnost ne.

*

Kar se zgodi iz lakote, se zgodi izven mej dobrega in slabega.

*

Etika ima svoj izvor v krulečem želodcu.

*

Kjer preneha ljubezen, se pričenja čut odgovornosti uradnika in stro-kovnega birokrata.

*

Kogar jezi muha na steni, je nesposoben za velika dejanja.

*

Ko misli človek, da je že prevelik za katekizem, se naroči na ... dnevnik.

*

Marsikdo ima zelo široko in veliko srce, ki bi lahko sprejelo ves svet, toda žal je vhod — glava — premajhen, da bi mogel vanj. Zato ostane zunaj.

*

Človek ve najbolje, kakšen bi moral biti, kadar je najbolj oddaljen od tega, kar bi moral biti. To se imenuje idealizem.

*

Neverniki imajo pred »verniki« vsaj eno prednost: poštenost v mišljenju in dejanju.

*

Kdor se ne poda v nobeno nevarnost, nima nobenih izkušenj.

*

Kdor ne prenese nobene kritike več, se prične starati. Gorje mu!

*

Kdor omaga v trpljenju, ni mnogo vreden.

*

Bojazljivost je plod kulture.

*

Ni nevarnejše poti, kakor je pot do resnice. Kdor se poda na njo, gre v življenjsko nevarnost in to — vedno.

*

Ne stremeti po odpravi ali izenačenju nasprotij, ki so v človeku ali pa med človekom in svetom! Kajti med nasprotstvi diha življenje.

Uči se plavati, človek!

*

Moja usoda je, da postanem človek. Zares, težavna naloga, če samo pomislim na nekaj tisočletij svoje preteklosti!

*

Čim več kulture ima kdo, tem bolj neumen je napram neposrednemu življenju.

*

Pregrešnost je predpogoj za kasnejše stanje, ki se imenuje krepostnost.

*

Pot do resnice je flakovana z zmotami.

*

Kdor se boji grešiti, moti svoj razvoj. Grešiti seveda pomeni — zaiti.

*

Človeštvo —: to je greh človeka!

*

Kdor misli, se izpreminja.

*

Nekoč je bil čas, ko je prišel človek kot človek na svet. To je že davno. Danes pride človek na svet kot proletarec ali kot meščan. Nihče več na svetu ne ve, kaj je to — človek.

*

Če hočeš premagati svojo usodo — jo živi! Prostovoljno. Če ne boš ti življen po njej.

*

Šele zavedni proletarec je vseskozi nemeščanski človek.

*

* * *

Op. ur.: Gog spada med odlične vagabunde, ki imajo v Nemčiji svojo založbo »Verlag der Vagabunden«. Stuttgart. Izdajajo tudi svoj časopis: Der Kunde, Zeit- und Streitschrift der Vagabunden; Herausgeber: Die Bruderschaft der Vagabunden; verantwortlich für die Schriftleitung: Gregor Gog. — Vsakdo že iz zgornjih žgočih misli vidi, da ti vagabundi ne bolehajo na pomanjkanju bistroumnosti in duhovitosti.

Vilko Ivanuša:

Zimska romanca

Ko ga je stražnik surovo potisnil v sobo, je začel Matek Ključec nenadoma drhteti. Nekoliko radi strahu in sramu, a še bolj radi odurne kiselkaste toplote, ki se je kakor megla ovijala njegovega premrlega telesa. Premražene noge so mu še bolj oledenele, a po hrbtu so se mu razlivali hladni curki. Zbadali so ga in ščegetali, da se je naježila Mateku koža. Ščipalo ga je v uhlje, zobje so mu šklepetali, a starčevske oči so mu zalijale solze. Neprijetno je smrdelo tu po olju, ogorkih in plesnobi, toda peč je krvavo žarela, medtem ko je bril zunaj veter. Sneg in dež sta pljuskala tam ljudem v obraz.

— Prekleta brozga! A njemu gledata iz cunj, s katerimi si je ovil bosi nogi, palca!

Tako je modroval »pri rdeči lampi« sam zase ubogi Matek, doma pa mu je umirala jetična žena. Brezupno se je stisnil v kot in čakal, kaj se bo z njim zgodilo. Razorano in rumeno lice mu je bilo mirno. Zelenkasto vodene oči so topo strmele v tla. Koščene in neprijetno oglate roke s trdimi žulji in modrimi žilami so brezdelno visele ob telesu. Usta, izsušena in modrikasta od mraza, so se mu nevidno premikala. Kakor bi nekaj žvečila. Vse svoje misli pa je usredotočil Matek na to, kako se bo zadržal tam v sobi. Sedaj ga bodo privedli pred »oko postave«. Tako mu je vsaj zasmehljivo obljubljal stražnik, ko ga je peljal na policijo. Smejal se mu je, ko ga je videl nesrečnega! Toda, kaj bodo z njim? ... Ta misel mu ni šla iz glave. Skušal jo je odpoditi, a trdovratno se je vračala in še silneje vrtala po njegovih možganskih vijugah.

— Če me zapro? Kaj bo z mano? Ah, da bi bilo že vsega konec!

Toda v sobi je bil že nekdo. Slišalo se je, kako je nekdo surovo kričal. Torej, počakati je treba! Pa saj to ni bilo preveč hudo! Tu je prav lepo toplo! Samo da bi ne stal zraven ta nesrečni stražnik! Stoji ti tu kakor slab posnetek angelja varuha! Kako se le zlobno smehlja in si neprestano popravlja z roko ostri rob skrbno zlikanih hlač!

Končno se odpro stranska vrata. Skozi nje stopi slaboten mladenič. Bled, z velikimi svetlimi očmi in z usmiljenjem pogleda razcapanega in prezeblega starca. Spremljala sta ga dva lepo oblečena gospoda, ki sta imela nenavadno važna obraza. Kakor da bi bila od njiju odvisna usoda vsega človeštva!

Sedaj je prišel Matek na vrsto. Stopil je v sobo pred »oko postave«, ne da bi se sam zavedal, kako. Pisalna miza. Gospod z očali. Lepa uniforma. Bleščeče epulete. Pljuvalnik. Na zidu dekorativno razobešeni okovi. Neke knjige. Baršunasti fotelji. Vse to se je z neumno, silno hitrostjo motalo in mešalo pred Matekom. Sprva ni ničesar razumel. Čudno mu je zvenel stražnikov glas, ki je raportiral, da je »tegale tu« iznenadil, kako je beračil, a ga je nato izgubil iz vida. Pozneje ga je poklical k sebi gospod David Šenziht, trgovec v Rajski ulici številka sedem, ker je »tale tu« ukradel gospodu okrog dve in pol kile krompirja, dva kosa sira in venec čebule. Nato ga je na licu mesta aretiral.

— A tako? ... Tako? ... Dobro! Aha! ... Dobro!

Matek je ravnodušno poslušal to dolgočasno in znano povest. Od tesnobe in neprijetnosti je še zmeraj buljil v tla, a na sebi je čutil oster pogled nepelastih oči, ki so se zlobno svetile skozi stekla črnoobrobljenih oči.

Ko je stražnik prenehal, se je obrnil gospod z očali k drhtečemu Mateku Ključcu in ga je še enkrat vsega natančno premotril. Mogoče bi našel še kaj sumljivega na suhi in koščeni postavi preplašenega Zagorca! Toda niti z besedico niti s kretnjo se ta ni izdal! Strogo ga je vprašal, ali je vse res, kar je povedal stražnik.

Mateka je ostri ton povsem zmedel, da se je izgubil v kaosu misli in čuvstev. Komaj se je spomnil, da je treba vprašanje potrditi. To pa je gospoda z očali strašno razjezilo. Čemu pa ne odgovarja? To je pomanjkanje vsakega takta in nesramnost! Matek ni mogel niti prav začeti tistega nesrečnega »da«, ko se je čezenj razlila cela ploha psov.

— A tako? Pa kako smrdiš po dimu in gnoju! Kakor konjederec! In si celo domišljaš, da moramo mi meščani dajati hrano in podpirati take razcapane potepuhe, kakršen si ti? Kaj ne! Čemu pa si prišel semkaj v mesto? Beračit in potepat se? Ne ljubi se ti delati tam v vasi?! Mi smo agrarna država! Kaj pa mrmraš? Žena ti je bolna? Kaj? Umira? In ti potem misliš, da smeš tu krasti? Da smeš s silo jemati, če ti kdo česa ne da? Kar si je sam s težkim delom pridobil?! Tat, tatinski!

Matek čuti, kako neusmiljeno ga bičajo te besede in kako vse le ni povsem tako! Res je: smrdi po gnoju in dimu! Pa kako tudi ne? Vse noči so spali v sosednem hlevu. Da bi ne zmrznili! Podnevi so kurili z žaganjem, ker ni bilo drv. Žaganje je tlelo, se dimilo in se kakor kača vleklo v oči, nos, v usta. Dim je dušil in solzil oči. Vsesal se je v te beraške cunje. In sedaj smrdi kakor konjederec! Pa to še ni nič! Sam bi si že še pomagal! Toda žena. Že drugo leto leži bolna! In potem: še štirje majhni otroci! Najmlajšemu je šele eno leto! Vsi hočejo jesti in odpirajo svoje gladne kljunčke, kadar pride domov.

— Očka, dajte nam kruha! Lačni smo!

Mateku Ključcu še sedaj zveni v ušesih ta otroški krik. Toda sedaj nima ničesar več zanje! Tisto malo, kar je imel prihranjenega, je že davno potrosil za zdravila. In začeli so se dolгови. Odpeljali so jim tudi Šarko. Otroci so jokali za njo, ker so jo imeli radi in ker so vedeli, da sedaj ne bo več mleka. Vse je odšlo! A sedaj! Kaj sedaj? Postal je tat! Posegel je po tuji lastnini! Vse to Matek prav dobro občuti, a ne najde primernih besed, da bi izpovedal svojo nesrečo. Zdi se mu tudi, da bi prav nič ne pomagalo! Ne bi ga razumeli in še smeiali bi se mu. Kaj pa ve tale gospod, kaj je mraz, kaj se pravi biti lačen in gledati druge, kako stradajo? Pa tudi tega ne razume, kaj se pravi biti takole ujet kakor zver in gledati debele rešetke v oknih in bleščeče okove na zidu ter poslušati, kako drugi pljučejo po tebi in tvoji nesreči! Tega ne ve in se niti ne potrudi, da bi vse to kdaj razumel!

— Marš v ječo! Kaj buljiš, za vraga! Štirinajst dni zapora in dve leti izgonstva!

Spčetka se je motalo nekaj zmešanega v Matekovih možganih. Kakor bi se prelivala neka brezmiselna in živa masa, ki je žgala in povzročala popolno apatijo v glavi. Vse je šumelo in se vrtelo kakor vrtiljak na proščanju tam v vasi! Toda nenadoma so te besede kakor grom presekale Matekove žalostne in razdvojene misli. Šele sedaj je doimel njihov smisel. Tat je in zaprli ga bodo in žandarii ga bodo nato na njegovo sramoto privedli v vas. Pa je tudi prav tako! Kradel je! In je Matek veroval, da je ta topla in smrdljiva soba zaniževanje. Tu se bo očistil greha, kajti kradel je! Toda nenadoma so se mu zasolzile

oči in je pokleknil pred gospoda z očali in je ponižno prosil milosti. Oprostil mu bo. Saj so dobri. Prvič se je zgodilo! Radi bede!

— Visoki gospod, oprostite! Ne bom nikdar več! Če me že zaprete, pa zaprite še mojo bolno ženo in otročičke! Bodo vsaj na toplem in imeli bodo kaj jesti!

Doslej tajna misel se je sedaj, glej, razjasnila in Matek je z gotovostjo upal na milost. Kako bi mu tudi ne oprostili! Saj oprosti tudi Mati Božja, če jo lepo prosimo in če ji darujemo za njeno slavo in čast cifra-sto dvojčajo! Pa se je še bolj grbil in se poniževal pred živino, proseč milosti. Hrbtenica, ki se je doslej upogibala le pod težo napornega dela, ista hrbtenica se je v tem trenutku upogibala pod mislijo na nekaj, česar ni! A gospod z očali se je bahavo smejal, a koničasta bradica se je tresla od potuhnjene zlobe.

— Tat, tatinski! Ali nisi tega preje vedel? Le kar lepo odidi, da boš prihodnjič vedel, kako se krade! Marš!

Medtem so pripeljali mlado dekle. Neokusno nalepotičeno. Pomalano z vsemi mogočimi lepotilnimi sredstvi. Razuzdano se je smejala in se prostaško šalila s spremljevalci. Zagledala je Mateka, kako kleči in se joče. Zasmejala se je in mu prezirljivo vrgla v obraz:

— Ti vol stari, zabiti! Kaj se, za vraga, tu cmeriš in ližeš pete!

Zaukazali so ji, naj molči, a Matek je dobro slišal njeno opombo. Prav tako, kakor je tudi dobro slišal zasmehovanje človeka. V očeh mu je zakipel srd, v trenutku je prebledel, a tiste koščene in oglate roke so se divje skrčile v neusmiljeno pest. Dvignil se je in se je brez besede odvrlel s spremljevalcem v zapor.

Tone Čufar:

Iz jeseniške fabrike

V kompleksu kaminov in sajastih zgradb,
na črnem prostoru naše tovarne
močni nosilci pno se v nebo;
po težkih traverzah visoko v zraku,
nad kupi železa v jamah globokih
vodi dvigalo električni tok.

Solncu in dežju, mrazu, vročini,
vsemu se smeje dvigalo vsak dan;
najbolj pa smeje v mrzli se zimi
zmučenim delavcem dolí na tleh;
njim se krohoče, ker jim ni vroče,
ko so na prostem in nimajo streh.

Iz ure v uro, iz dneva v noč
utripa v tovarni delovna sila,
in tudi dvigalo v toku fabriškem
grabi, prenaša, razklada železo,
dviga iz kupov tisoče stotov,
v stiskalnico siplje drobiž zarjavel,
a ljudi na prostoru neusmiljeno biča
z najtežjimi kosi, s trpljenjem velikim,
ki tirja ga delo mogočnih lomilcev,
delo v soseščini močnih nosilcev.

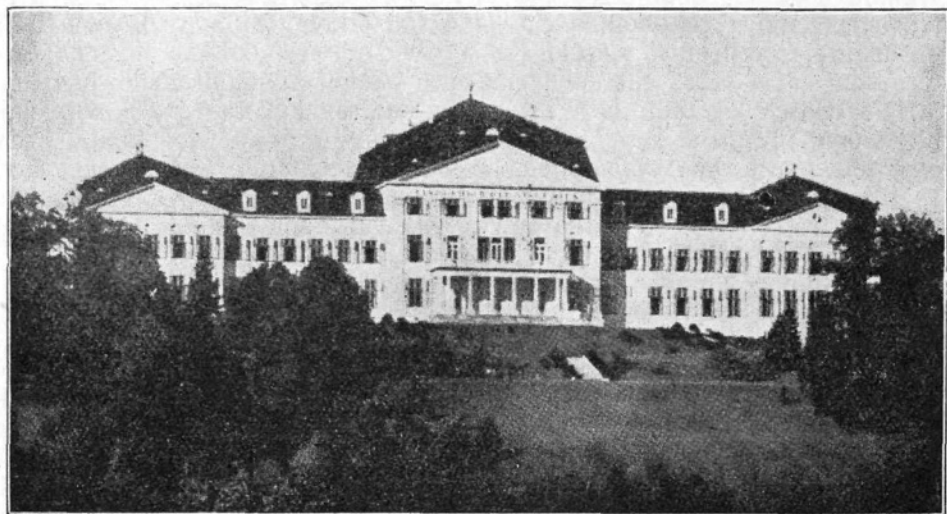
Dva stroja — lomilca stojita
na naših zamazanih tleh,
oba sta prav skrbno pokrita,
za delavce strehe je groh.

Cvetko Kristan:

Šolstvo in ljudska izobrazba na novem Dunaju

Paralelno z ostalimi reformami je novi Dunaj posvetil izredno pažnjo šolskemu vprašanju in šolski reformi v duhu sodobnosti. Stvaritelji nove delavske kulture na Dunaju so se zavedali, da kultura nima nobene vrednosti in pomena za onega, ki je ne zna uživati, ki je ne razume in ki je ne zna rabiti. Saj je vendar znano, da pomeni za nesvobodnega človeka sužnost svobodo, svoboda sužnost.

In tako je socialna demokracija začela že takoj po 12. nov. 1918, ko je prevzela vlado nove nemškoavstrijske republike, izvajati šolsko reformo v vsej republiki. Te pa ni mogla izvesti do kraja, kajti že 1. 1920 je izstopila iz vlade. Ali izvedla jo je na Dunaju, ker ta ni le veliko mesto, marveč posebna zvezna dežela s široko samoupravo. In tu so uspehi.

Dunajski mestni dečji dom — prej dvorec Habsburžanov

Glavno vodstvo šolske politike ima v rokah mestni šolski svet, v katerem imajo večino socialni demokrati. Šolska reforma ima predvsem ta uspeh, da nudi danes vsem dunajskim šoloobveznim otrokom to, kar so nudili preje starši in vzgojitelji le meščanskim otrokom. Predvsem je bilo sklenjeno, da se kljub zmanjšanju števila šoloobveznih otrok 240.000 (pred vojno) na 132.000 v šolskem letu 1928/29 število razredov in učiteljstva ne zniža. To je postalo baš ugoden predpogoj za širokopotezno učno reformo, kajti povprečno število šolarjev v enem razredu znaša danes 30 napram 47 pred vojno.

Novi učni načrt predstavlja izvedbo delovne šole in koncentracijo pouka. Okoreli urnik stare šole je iz osnovne šole izginil. Preiskovanje duševnosti otroka je središče nove vzgoje. Na mesto prejšnje učne šole je stopila delovna šola. Učni predmeti se grupirajo glavno okrog učnega sprehoda. To ni nikak mučen sprehod, nego navajanje otrok k smotrenemu opazovanju, ki mu sledi vzpodbujanje k opisu opazovanega.

Učenec se navaja k svobodnemu govoru, k prostemu sestavku, k risanju in modeliranju. Pouk ni več raztrgan v panoge in stroke, marveč tvori v prvih štirih letih enotno celoto. Učni načrt predpisuje za vsako šolsko leto vzgojni cilj, ali izbera poti k dosegu tega cilja je prepuščena vsakemu učitelju samemu. Namesto šolskih knjig, ki so bile strah šolarjev, je uvedeno razredno čtivo, za katero je izdala občina 100 vsebinsko enotnih in zaključenih zvezkov, začeni z navadno pravljico in bajko do izbora klasikov in moderne literature. S tem se obenem vodi uspešen boj proti »šundu«. Namesto prejšnjih katalogov je stopil opis učencev. Pola z opisom učenca tvori najboljšo podlago za nasvet glede izbire poklica. Šolar ne prinese več iz šole le pozitivnega znanja, marveč tudi zmožnost, da si pridobi novo znanje in da postane resnično življenja sposoben.

Kakor že omenjeno, obstoji del šolske reforme v tem, da je bil odpravljen v zgojni privilegij posedujočih razredov. Medtem ko prej srednja šola neposedujočim v splošnem ni bila dostopna, je bila pretvorjena sedaj z zakonom o glavnih šolah (Hauptschulgesetz) iz l. 1927 dosedanja trirazredna meščanska šola v štirirazredno glavno šolo, katere učni načrt je bil čimbolj izenačen s poenostavljenim učnim načrtom nižje srednje šole, tako da je prestop iz kateregakoli razreda glavne šole v nastopni razred srednje šole omogočen brez sprejemnega izpita. Prav radi tega pa je bila pomaknjena odločitev o izbori poklica, mnogokrat že z desetim letom, do štirinajstega življenjskega leta otroka. Ta globoko segajoča reforma se izvaja na podlagi skrbnih dunajskih poizkusov sedaj že po vsej republiki.

Šolstvo pa ne sme mirovati. Po izvedbi učne reforme v duhu delovne šole se bavi sedaj dunajsko učiteljstvo s težkimi vprašanji skupne in vzajemne vzgoje. V 371 poizkusnih razredih se študirajo in praktično preizkušajo vsi pedagoški ukrepi, s katerimi naj bi se šolski razredi izpremenili v življenske in delovne zajednice. Vsak šolar naj bi se počutil kot član šolske zajednice in naj bi sam sodeloval pri vzdrževanju reda in sestavljanju delovnega načrta.

Veliko zlo prejšnje šole je bilo ponavljanje razredov, ki je zadelo 11% otrok. Mnogo dragocenega časa je bilo s tem izgubljenega. Da se odpravi to zlo, se zbirajo sedaj počasi in težko se učeči šolarji v posebnih razredih z izredno znižanim številom učencev in poučujejo jih izredno zmožni učitelji. Za otroke, ki so zamudili mnogo učnih dni, so uvedene posebne dodatne ure. Za slaboumne otroke obstojajo posebne pomožne šole. Tudi za otroke, ki imajo slab sluh, slab vid, za neme in slepe otroke obstoja posebno skrbstvo. Otroci, ki stoje pred dovršitvijo šole, imajo poseben zaključni pouk. Obstojajo tudi posebni tečaji za posebno nadarjene otroke. Ustanavljajo se posebni tečaji nadarjenih za glasbo, jezike, obratni pouk za kemijo ter fiziko itd.

Predpogoji reformskega dela

Seveda je bilo treba ustvariti za to šolsko reformo celo vrsto predpogojev. Najprej je bilo treba pridobiti zanj učitelje. Učitelje so pridobili brez pritiska s tem, da so jih poslali v nadaljevalne tečaje in delovne zajednice. Izdani so bili novi strokovni listi. Pedagoški zavod mesta Dunaja s 109 docenti in 3562 slušatelji je središče nadaljnega izobraževanja učiteljev. Ustanovljen je bil psihološko-eksperimentalni zavod za znanstveno gojitev duševne preiskave otroka. Osrednja stro-

kovna pedagoška knjižnica, ki jo je ustanovila mestna občina v l. 1924, ima 150.000 del in 450 listov. Za vzgojo učiteljstva obstoja cela vrsta tečajev z visokošolsko vrednostjo in za vsakega drugega slušatelja strokovno-znanstvenega pedagoškega in filozofskega oddelka visokih šol na Dunaju obstoja štipendija mesta Dunaja v znesku 420 šilingov (3360 Din) letno.

Ustvarili so tudi sodelovanje staršev. Starši ene šole so zbrani v združenjih. Zborovanja staršev razpravljajo o šolsko-reformnih in vzgojnih vprašanjih in se aktivno udeležujejo šolske reforme. V 438 društvih staršev je delovalo v šolskem letu 1928/29 9444 staršev in 2335 učiteljev kot svetovalcev staršev. Skoro tretjina teh roditeljskih svetovalcev so

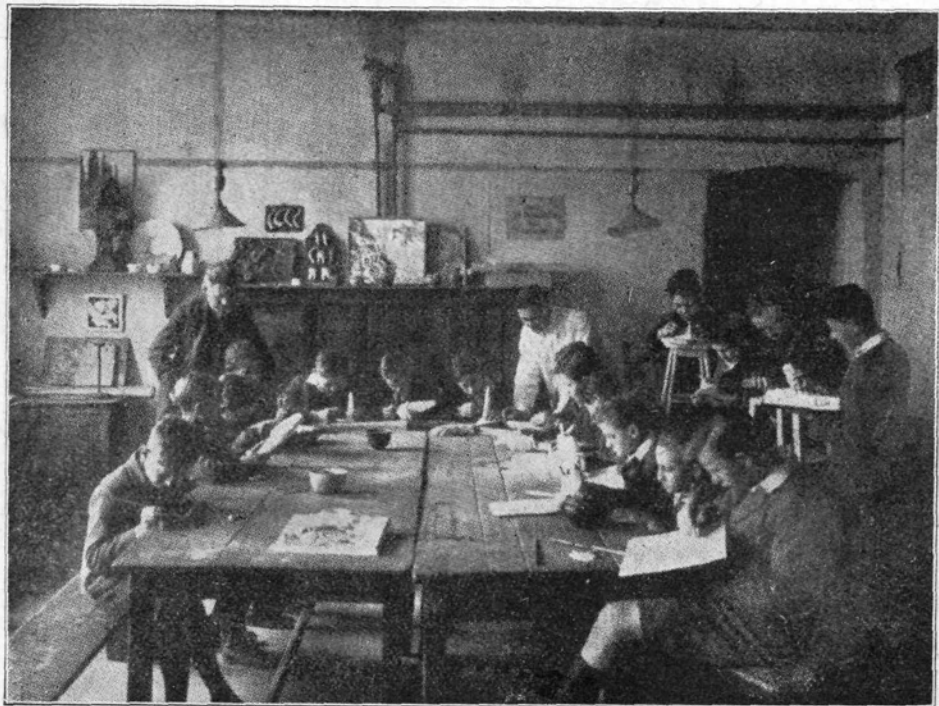
Prirodoslovne vaje v šoli

žene. O veličini dela teh roditeljskih svetov nudijo malo pojma sledeče številke: V šolskem letu 1928/29 se je vršilo 3452 sej teh svetov. Društva staršev so imela 330.806 šilingov (2,640.000 Din) dohodkov in 310.378 šilingov (2,480.000 Din) izdatkov. Letni prispevki staršev znašajo od 50 grošev (Din 4) do 12 šilingov (96 Din) letno. Prirejenih je bilo 2299 roditeljskih večerov, ki jih je obiskalo 228.000 oseb, pri čemer so politična vprašanja izključena od razprav. Razen tega se je vršilo 621 slavnosti s 166.000 obiskovalci in 276 razstav s 36.000 obiskovalci. Mnogo roditeljskih društev izvršuje tudi tečaje za otroke, potovanje, preskrbuje sredstva za otroke, ki jim je treba iti na deželo, za glasbene instrumente itd.

Seveda je bilo treba ustvariti tudi zunanje predpogoje za preokret. Po vojni zanemarijena poslopja so bila popravljena in nova so zidali. Razsvetljava je bila izboljšana, šolska kopališča na novo urejena.

Socijalno skrbstvo občine se je začelo raztezati tudi na šolo. Uvedli so šolske zobne klinike in šolske zdravnike. Mladinske strežnice prihajajo vsakih 14 dni v šolo, da intervenirajo v vseh primerih potrebe. Ni več gladujočih šolarjev. Za to skrbe šolske občinske kuhinje. Venomer naraščajočemu kadru šolarjev je zagotovljeno počitniško bivanje na deželi. Vsa učila (knjige, zvezke, svinčnike, peresa itd.) dobivajo vsi otroci brez izjeme brezplačno. Za pospeševanje učnih izletov izdaja občina proste vozne listke za cestno železnico.

Da se omogočijo šolski izleti iz tu- in inozemstva na Dunaj, je bilo urejeno šolarsko zavetišče. Tu je prebilo v času od 1. okt. 1928 do 31. avg. 1929 2847 šolarjev iz avstrijskih zveznih dežel in 5549 iz 15

Pouk o modeliranju na dunajski glavni šoli

evropskih držav 27.114 noči in dobilo tu preskrbo. (Pristojbina za prenočevanje 40 grošev (Din 3.20); mnogo prostih mest.)

Pomembna novost je bila uvedena na srednjih šolah: ustanovitev šolskih občin. Te imajo namen kot združenja šolarjev s samoupravo razviti smisel za skupnost in čut odgovornosti. Njih delovanje se razteza na vsakojaka polja, n. pr. na upravo posameznih ustanov, kot šolskih knjižnic, zbirk učnih knjig, priprav na šolske prireditve itd. Naredba označuje kot enega bistvenih znakov šolske občine uspešno sodelovanje pri izvrševanju oz. določanju disciplinarnih kazni. Šolske občine niso obvezne.

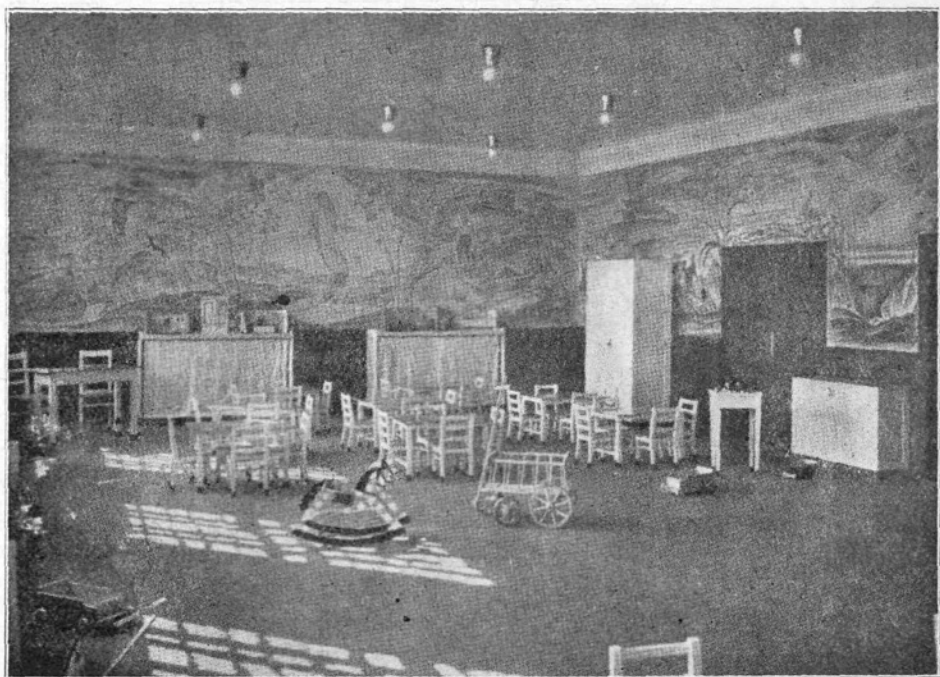
Celotno šolstvo (840 šolskih zavodov, 6951 razredov, 200.132 šolarjev, 11.262 učnih oseb) vodi šolski svet, ki je na podlagi dunajskega deželnega zakona sestavljen demokratično. Večina in manjšina občin-

skega sveta sta v njem zastopani. Učitelji pošiljajo svobodno izvoljene delegate v to korporacijo, kateri so podrejene tudi državne (zvezne) srednje šole in obrtno-nadaljevalne šole.

Zanimivo je tudi dejstvo, da je dunajska šolska uprava se žgala 156.000 šolskih knjig z vojnimi zgodbami ali povečevanjem vojne. Dunajski otroci — pravijo — ne smejo več misliti, da je vojna kako junaštvo, oni naj spoznajo, da je vojna zločin, kajti le oni je plemenit in dober, ki sledi besedam: Ne ubijaj!

Obrtno-nadaljevalno šolstvo

je v Avstriji obvezno in zelo razširjeno. Na Dunaju obstojajo take šole za 80 strok. Šolsko leto traja 10 mesecev in najmanj 8 ur tedensko.

Otroški vrtec v stavbi »Quarinplatz« na Dunaju

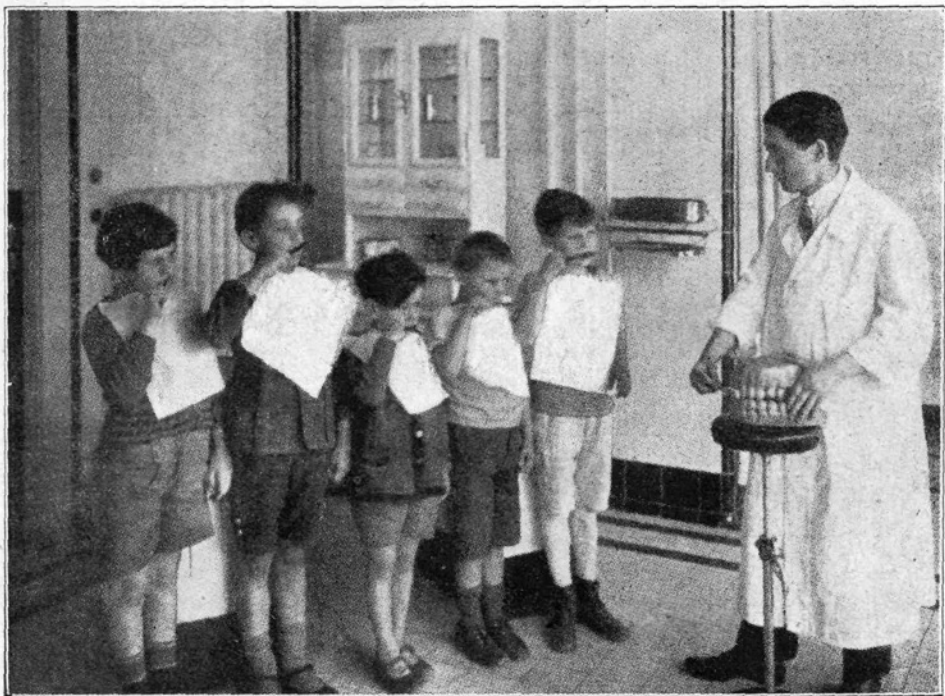
Na Dunaju je uveden le dnevni pouk. Pouk je brezplačen. Tudi učna sredstva in material za delavnice se stavlja večinoma brezplačno na razpolago. Za posamezne stroške obstojajo posebne učne knjige. Name ravajo izdati 200 takih knjig za nadaljevalno šolstvo.

V prostem času se vadijo učenci v telovadbi, plavanju in drugih sportnih panogah. Pod strokovnim vodstvom se prirejajo ob nedeljah izleti na gore. Ekskurzije v vzorne obrate razširjajo pogled učencev. Pouk v glasbi in bogate knjižnice skrbе za duševno izobrazbo. Za siromašne so bili ustanovljeni vajeniški domovi, od katerih jih vzdržuje 4 občina Dunaj in tri šolski svet za nadaljevalno šolstvo.

V obrtno-nadaljevalnih šolah obstojajo šolske občine, ki so se odlično izkazale. Mnogo so pripomogle k izboljšanju šolskega obiska, reda in discipline in dale so dragocene vzpodbude. Večino disciplinarnih slu-

čajeve rešijo funkcionarji šolskih občin sami. Na dunajskih obrtno-nadaljevalnih šolah in nikakih kazni s tepenjem, s karcerjem ali zaprtjem. Strogo pa se drže načela, da mora biti vsaka zlonamerno izvršena škoda poravnana.

Že iz predvojnih časov obstoja na Dunaju veliko osrednje poslopje za nadaljevalno šolstvo, kjer je prostora za 5000 učencev istočasno. Tu je 32, predvsem kovino-obrtnih šol. V letih 1925 do 1926 je bilo zgrajeno še eno tako poslopje, v katerem je 18 šol z nad 5000 šolarji, predvsem lesnih strok. Obe poslopji sta najmodernejše urejeni. Samo novo poslopje je stalo z ureditvijo vred 8.7 milijon. šil. (69.6 milij. Din). Strokovne šole za juvelirje so v tretjem posloppju. V l. 1928 je bil osnovan

Pouk v čiščenju zob

za strokovno nadaljevalno šolo vrtnarjev velik šolski vrt, ki meri 70.000 kvadrat. metrov. Ostale šole so v ljudskošolskih posloppjih. Urarji se nauče v svoji šoli vsega, da sploh ne potrebujejo pouka pri mojstru. Polagoma se namerava ta način razširiti tudi na ostale stroke.

Da se obvaruje brezposelne pomočnike v prvih treh letih po izučanju pred propastjo njih strokovnih in нравstvenih sil, je šolski svet za nadaljevalne šole ustvaril l. 1928 tri- do šestmesečne izobraževalne tečaje, v katerih dobivajo brezplačno pol dne tedensko teoretičnega in tri poldneve tedensko pouka v delavnicah. Brezposelne mlade pomočnike poučujejo predvsem o novem delovnem postopku. Udeležence teh tečajev iščejo podjetniki kot posebno kvalificirane delavce.

Dunaj plačuje za to šolstvo 45%, kar je znašalo za leto 1930 3.08 milij. šil. (24.5 milij. Din).

Celotni stroški občine za šolstvo znašajo v l. 1930 celih 81.8 milij. šil. (654.4 milij. dinarjev). Ako izločimo obrtno nadaljevalno šolstvo, znaša letni izdatek za enega šolskega otroka 566 šil. (4528 Din), na-pram l. 1913 več kot dvakrat toliko. Strokovnjaki iz vsega sveta hodijo na Dunaj študirat njegovo šolstvo.

Skrb za ljudsko izobrazbo

Posebno ustanovo tvorijo štipendije za podporo študija manj premožnih. V letu 1929 je bilo podeljenih 400 štipendij po 300 šil. za srednješolce, 400 po 420 šil. za visokošolce in 70 po 420 za slušatelje pedagoškega zavoda — skupno v znesku 317.400 šil. (2,539.200 Din).

Občina je preskrbela tudi stanovanja za nepremožne študente in je zgradila v l. 1927 v ta namen posebno hišo, ki ima poleg 26 stanovanjskih prostorov še študijske ter glasbene sobe itd. in jo upravlja posebno dijaško udruženje. Študenti plačajo tu mesečno 15 šilingov za stanovanje z razsvetljavo in dvema kopelima na teden. Leta 1928 je bil postavljen drugi študentovski dom z 20 sobami, kopelmi, kuhinjo za čaj, pralnico in pisarno. V neki stari hiši je bil urejen dom za dijakinje.

Na polju ljudskega izobraževanja ima, kakor znano, Dunaj vzorne ustanove nevtrálnih organizacij, kakor Volksbildungs-verein (društvo za ljudsko izobrazbo) in Volksheim (ljudski dom), Uranijo itd. Občina pospešuje delovanje teh in drugih ustanov s podporami. Vzdržuje tudi veliko ljudsko knjižnico in omogoča z znatnimi vsotami prirejanje gledaliških in koncertnih predstav za delavce in nameščence po nizkih cenah. Še danes, ko se je na Dunaju razvilo več delazmožnih umetnostnih odborov (podobnih društvu Freie Volksbühne), podpira občina še vedno to kulturno delo z denarnimi zneski.

Tako kot ljudsko izobrazbo pospešuje občina tudi telesno kulturo ne le s prepuščanjem mestnih telovadnic in sportnih prostorov, nego tudi z denarnimi podporami sportnim društvom vseh vrst. Poleg tega gradi občina velik stadion.

Zaključek

Še marsikaj bi mogel povedati. Poudariti je treba eno: šolstvo novega Dunaja pomeni revolucijo v šolstvu. Uvedba tega modernega šolstva pomeni velik napredek v ljudski izobrazbi in po uspehih Dunaja se bo ravnal prej ali slej ves svet. Ne mala zasluga za vse to pa gre društvu »Freie Schule — Kinderfreunde« (Svobodna šola — Detoljub) ter velikim pedagogom dunajskega delavstva Ottu Glöcklu, Karl Seitzu, prof. Juliju Tandlerju in tov. In ni baš slučaj, da je tudi dunajski župan Seitz — učitelj po poklicu. Niti nasilje niti prazno govorjenje, temveč izobrazba, delo in pouk bodo preobrazili svet. Dunaj je in bo za to najboljši dokaz.

Opomba: V članku »Stanovanjska kultura novega Dunaja« (v minuli številki str. 27—35) je izostal po zaslugi tiskarskega škrata v početku drugega odstavka pred tabelo cel odstavek, ki naj se glasi: »Kaj znači davek za gradnjo stanovanj, bo razvidno najbolje, ako navedemo obremenitev za nekaj tipičnih najemnin v odstotkih predvojne najemnine.« Ta odstavek naj si vsakdo vstavi radi razumevanja pred tabelo. — Op. pisca.

KNJIGE IN KNJIŽNICE

Tone Maček:

Slovenska knjižna produkcija.

Kultura naroda se meri po kvantiteti njegove knjižne produkcije, sem čital nekoč v neki reviji. To je samo deloma res; moralo bi biti: po kvantiteti in kvaliteti knjižne produkcije se šele more soditi o višini kulture naroda. Kar se prvega tiče, Slovenci ravno nismo na slabem in pri svoji maloštevilnosti v tem prekašamo marsikak številnejši narod, saj izdamo letno do 300 knjig in ne vem, koliko brošur in revij. Tudi organizacija razširjenja knjig ni slaba: imamo menda deset knjižnih družb z obligatnim konzumom knjige, med temi »Družbo sv. Mohorja«, ki obstoji že nad 70 let in si lahko prisvaja sloves, da je neposredno po podobnih poskusih med Nemci prva začela sistematično razširjati knjigo med Slovence. Za njo je prišla »Slovenska Matiča«, ki je zalagala s knjigo slovensko inteligenco, potem »Družba sv. Cirila«, ki je skrbela za mladinsko čtivo enako kakor Gabršček v Gorici in »Učiteljska matiča«. Tudi delavstvo ni zaostajalo in ustanovilo že v začetku tega stoletja svojo »Delavsko založbo« in knjižnico »Naprej«. Vse to je že davno pred vojno pomagalo utrjevati med Slovenci narodno samozavest in jim skušalo doprinesiti pojme o neki kulturi, ki pa je bila večinoma izposojena od drugod, v kolikor se je bila porodila v posameznih glavah in ni bila vzeta naravnost iz naroda; a še ta ni bila nikdar popolnoma prosta vplivov tisočletne podjarmljenosti.

Po svetovni vojni se je nekaj časa zdelo, kakor da je tudi za slovensko knjižno napočila zlata doba. Literati so se pojavljali kakor gobe po dežju, brošure in revije so lezle na dan kakor mah v gozdu. Porajale so se fantastične ideje, neverjetni izmi in polemike so sipale okrog svoje iskre. Vsak je skušal drugega prekositi v originalnosti in v radikalizmu. Stari temelji so se rušili, vstajali so novi proroki.

Cez par let, pa vse tiho je bilo. Stabilizirali smo se. Najhujši kričachi so postali pohlevne ovčice, ki so spodobno pobirale redke cvetke po slovenskem Parnasu, in najradikalnejši revolucionarji so spokorno romali v Canosso in potresli

svojo glavo s pepelom. Tradicija zopet triumfira. Zoper morebitne naskoke smo se ogradili z visokim zidom.

Tedaj pa je kljub temu visokemu zidu začela s severa pihati v deželo sveža sapa in ljudje so jo začeli željno vdihavati. Nič več se niso zmenili za stare preizkušene bogove, željno so segali po novih evangelijih. Imena, kakor: London Sinclair, Shaw, Wells, Barbusse, Nexö, Kisch, Frank, Toller, Mann, Remarque, Renn, Zweig, Olbracht, Dwinger, Leonov, Šolohov, Ehrenburg, Kolontaj, Gladkov, Panferov, Babel, Ivanov, Rodionov, Figner, Gorki, Istrati itd., so šla od ust do ust, kakor dolgo pričakovana poslanica o čudežni lepoti v svetu, ki ga do tedaj nismo videli, o življenju, ki ga do tedaj nismo občutili, ker so nam v brezdusju otopeli občutki. Nihče se ni več zmenil za stare bogove in njih zastarelo besedičenje je trohnelo in se prašilo v temnih skladovnicah slovenskih knjigarn.

Snovalci in voditelji naše kulture so postali pozorni. Kaj sedaj? Ali naj dopuščamo, da se naše dobro ljudstvo zastruplja? Komaj smo mislili, da smo ga osvobodili škodljivih inozemskih vplivov, glejte, pa so se prikradli v našo stajo sejanci tujih semen. In ljudje, čudo prečudno, hlastno segajo po nepreizkušeni hrani.

Pravijo, da se najdejo tudi bele vrane; tako se je tudi med temi našel nekdo, ki je rekel: i seveda, če smo pa mi dosedaj dajali narodu same pleva. Lačen je in zato sega po tujem zrnju in si misli: če drugim ne škoduje, tudi meni ne bo. Če hočemo temu odpomoči, si moramo tudi sami preskrbeti nekaj tega zrnja in ga dati med ljudstvo, seveda ne čistega, ampak tako izbranega in pomešanega, da mu ne bo preveč škodovalo. Predlog je bil končno sprejet in od tedaj se je naša kulturna hrana nekoliko zboljšala.

To je legenda naše povojne kulture. V zadnjih dveh letih se čuti na nji inozemski vpliv. Prevodna literatura vidno raste, deloma tudi radi pomanjkanja lastnih literarnih zmožnosti. In prav je tako: boljša je dobra knjiga v prevodu, kakor slaba v originalu.

Izdajanju dobrih prevodov se je sistematično posvetila predlanskem ustanovljena založba »Modra ptica«, ki svo-

jim naročnikom proti nepretirani mesečnini daje mesečno revijo in vsako četrtnje po eno knjigo. Dosedaj je izdala 7 knjig: Hamsuna, Čehova, Galsworthyja, Lagerlöfovo. Kar se pa tiče *Meriméeja in Scotta*, ki ga je tudi izdala, pa smatram to za nepotreben balast. Kdo vam pa še čita tako starino, ki je kakor okostnjak, brez mesa in krvi. Za današnjo dobo namreč. Za tisti denar bi se lahko kaj boljšega izdalo, iz sodobnosti. (Ampak nekateri naši literatje imajo neko posebno slabost za staro francoščino in angleščino. So kakor tista stara devica v burki »Eno leto v Parizu«, ki je videla nekoč par pariških ulic in se je potem vse življenje s tem ponašala. Tudi kult Shakespeara pri nekaterih naših ljudeh se mi zdi kar malce pretiran. S prevodom ene same drame Tollerja, Wolfa, Brucknerja ali Franka bi se napravilo več socialne koristi, kakor z vsemi Shakespearjevimi.) Program letošnjih izdaj »Modre ptice« je precej boljše izbran: poleg Lagerlöfove izda še Baringa, O'Flachertyja in Jacka Londona, same sodobne pisatelje. Zasluga »Modre ptice« je tudi, da je prva začela polagati važnost tudi na zunanjo opremo knjig in je s tem pomagala odpraviti zanikrnost naših založnikov, ki so mislili, da je vseeno, kako je knjiga opremljena in iz kakšnega papirja je, samo, da je potiskana s črkami. Ljubitelji knjige bo pa vedno raje kupil knjigo s solidnim papirjem, lepim tiskom in skrbno vezavo. V prvih poveljnih letih se je še potrpežljivo v tem oziru, tolažeč se s tem, da je pač kriza in nedostatek v materialu, danes pa tako šušmarstvo ni več na mestu. Naša založništva se morajo začeti zavedati, da kakor pisateljstvo ne sme biti obrt, temveč umetnost, tako tudi izdajanje knjig ne sme biti samo obrt, ampak tudi umetnost. V tem oziru se učite pri Nemcih, ne pri Francozih.

Za »Modro ptico« sta se letos pojavili še dve knjižni založbi, ki svojim naročnikom proti mesečnim obrokom obetata precej knjig, kar v več serijah. Boljša od obeh se zdi po svojem programu »Tiskovna zadruga«, ki izda v seriji »Sodobni roman« Tagoreja, Fedina, Conrada in Baroja, v seriji »Mojstrov« Voltaira in Flauberta, v »Slovenskih pisateljih« pa Podlimbarskega, Kozaka in Kosovela. Sodeč po njeni prvi knjigi, ki jo je razposlala, tudi ona skrbi za skrbno in okusno knjižno opremo.

Krog krog Jugoslovanske tiskarne so istotako organizirali precej obširno knjižno akcijo z izdajo različnih zaporedb, ki pa imajo skoro vse izrazito katoliški značaj in zato lahko računajo na odziv samo pri določenem kontingentu čit-

talcev. Širšo publiko bi zanimala le izdaja Werfla, za katero pa še ni določen termin. Izmed domačih pisateljev je v njihovih izdajah najodličnejši Pregelj, ki je izboren zgodovinar, folklorist, risar značaje in dogodkov, le škoda, da ne more odložiti svojih katoliških očal. Sicer pa, kar je enim prav, naj bo še drugim, suvati se ni treba, ker je za vse prostora dovolj. Če enkrat po kakem blagu poneha povpraševanje, potem tudi njegova produkcija sama od sebe izgine. Dotlej pa vlada in zmaga je seveda konkurenca. — Precejšnjo naprednost kaže »Krekova knjižnica«, ki jo vodijo krščanski socialci.

Tudi Slovenci v Julijski krajini imajo par knjižnih družb z več ali manj dobrimi izdajami in zdi se, da bodo te knjige edina njim dostopna tiskana beseda, odkar jim je uničeno časopisje, če tudi po njih ne bo nekoč segla fašistična roka. — Med njihovimi pisatelji je najbolj omembe vreden France Bevk, ki neumorno piše in leto za letom izdaja nove knjige.

Potem ko so pred par leti liberalni krogi ustanovili svojo »Vodnikovo družbo«, je začelo tudi delavstvo misliti, kako bi odpomoglo potrebi po njemu primernem čitvu. Takoj po prevratu je bila ustanovljena »Socialna matica«, ki pa razen dveh letnikov »Naših zapiskov« ni ničesar izdala. Levičarsko krilo je ustanovilo »Delavsko-kmečko matico«, ki je izdala nekaj zvezkov svojih »Zapiskov« in »Proletarsko knjižnico«, ki je izdala menda pet ali šest knjig, med njimi tudi Klopčičeve pesmi. Pri gospodarskih organizacijah je bila ustanovljena »Zadružna založba«, ki je izdala šest knjig in veliko brošur. Kongres delavske kulturne zveze »Svoboda« je pa leta 1928, o priliki desetletnice Cankarjeve smrti, sklenil ustanoviti »Cankarjevo družbo«, ki naj svojim članom nudi redni letni knjižni dar po načinu in proti članarini, kakor je uvedena že pri podobnih meščanskih družbah. Na ta način je »Svoboda« na najlepši način hotela počastiti Cankarjev spomin. Poskus se je obnesel nad pričakovanje, članstvo je naraslo do lepega števila, a tudi knjige »Cankarjeve družbe« so dosedaj najboljše, kar jih nudi podobne družbe. Poleg tega pa ima »Svoboda« še v načrtu izdajati posebno knjižnico sodobnih proletarskih romanov. Lani je izdala »Taškent« ruskega pisatelja Neverova, letos nam pa obeta »Bombo« ameriškega pisatelja Franka Harrisa.

Torej tudi na tej fronti se giblje, kljub temu, da morejo delavske organizacije operirati le s skromnimi prispevki našega slabo plačanega delavstva. Naših knjižnih družb ne podpirajo kapi-

talisti in denarni zavodi, zato je vsak njih uspeh dvojne vrednosti. Gotovo bo tudi delavstvo kmalu spoznalo, kaj mu je koristno in česa se naj ogiblje. Ono zahteva besedo, ki jo razume, ki je kri njegove krvi, ki jemlje snov iz njegovega življenja in se ne pomišlja zastaviti zanj svojega vpliva. Čemu bodo njemu srednjeveški vitezi, čemu ljubezensko vzdihovanje in hinavsko zavijanje oči, čemu rože v zlatih vazah in gradovi na oblakih. Ljubša mu je krepka prislovica, zamah s kladivom in zalogaj tobaka. Taka naj bo tudi njegova literatura. Kolikor je ne bomo našli pri nas, jo bomo iskali pri naših sosedih. Dobro, da se tega deloma vsaj naše javne knjižnice zavedajo.

—o—

Sedem mladih je naslov nove zbirke novel in črtic, ki jih je izdala krščansko-socialna Krekova knjižnica kot 3. zvezek svojih izdani. V njej se nam je predstavilo sedem najmlajših slovenskih pisateljev — večinoma krščansko socialnega nazora — in med njimi srečujemo nekaj za širšo javnost novih imen. V zbirko so prispevali krajše novele: Bogomir Avsenak, Ivo Grahor, Mirko Javornik. Peter Kovač, Mihael Kranjec, Jože Kranjc in Rudolf Kresal.

Nekatere izmed priobčenih novel nam nudijo zanimiv vpogled v mišljenje in nazore mlade krščansko-socialne pisateljske generacije in prav to se mi zdi vredno posebej poudariti. Vse novele obravnavajo življenje in občutja posameznih oseb, rekel bi posameznih usod, ki so v vseh novelah — razen v uvodni Avsenikovi — sive, puste in brezupne. Vsakdo bo rad pritrtil, da je življenje marsikateriga slovenskega malega človeka, napol še kmeta, napol proletarca, res prav tako, kakor je opisano. Kar pa nas preseneča, je dejstvo, da ne najdemo mladi krščansko-socialni pisatelji poti iz te »neizbežne« usode, da te poti nikjer ne pokažejo, z drugo besedo: svojim čitateljem, ki so njihovi idejni pristaši, ne znajo vliiti poguma za borbo z življenjem, zadovoljujejo se vsi z golimi konstatacijami. Ob malenkostnih ovirah in pomislekih se ves upor, ki še tli v ljudeh, nenedoma razbije. Kar ostane, je samo še obnemoglost in trpka resignacija. Saj je dovolj značilno, da se pojavljajo v raznih novelah stavki, ki izražajo takele misli: »Eh, vse skupaj je isti vrag in boljše ne bo nikdar« (str. 54.), »Smo, kot da nimamo preteklosti, ne bodočnosti« (stran 56.), »Svet je ... od nekdaj črn in nič čistejši na onem koncu nego na tem« (str. 76.). (Citiral sem tu stavke iz treh novel!) Največji pesimist pa je brezdvomno Peter Kovač (z novelo »S pestjo v

obraz« in deloma tudi s »Križem«). Večina »sedmerih mladih« je sklonjena nad našim malim človekom, posameznikom iz ogromne množice, iz katere si je izbrala najneodločnejše, trpi z njimi in obupuje, nikjer pa jih ne oblikuje v borci in zato bo morala Krekova knjižnica opustiti misel, da bo s to svojo knjižico napravila iz ljudi, ki jo bodo čitali, kovače nove usode. In po teh novelah soodeč, bi človek skoro mogel trditi, da vsi ti mladi ljudje, ki pišejo tako vdano, ne verujejo v bodočo družbo, niti tako ne, kakršno bi si jo sami želeli. »Ni je poti« — ta stavek bi mogel večini novelam zapisati za naslov.

Iz vseobčnega pesimizma, ki mora za dolgo časa utruditi vsakega čitatelja, se dviga le uvodna **Avsenakova »Cerkev sv. Boštjana«**. Ta sicer slogovno še ni povsem izdelana, a je idejno vsekakor najmočnejša in izraža zdrav upor. Pisatelj nam oriše župnika (tej figuri je kumoval Pregelj, kar pa nič ne de!), ki zavrne staro katoliško, srednjeveško-strogo dualistično pojmovanje, da je duh vse, telo nič; v spoznanju, da se morejo samo zdravi in veseli ljudje dvigniti k bogu, mu je žal, da je sezidal s pomočjo svojih izmozganih faranov novo župno cerkev, ter začne misliti na bolnico, ki jo sezida iz materiala, ki ga dobi s tem, da podre — staro podružnico sv. Boštjana. Ta upor proti strogemu dualističnemu pojmovanju tudi krščanstvu ni nov, saj je temu pojmovanju prvi odbil osti že Frančišek Asiški, vendar pa je poudarjen tu s toliko prepričevalnostjo, da mora učinkovati. Novela ima — kakor sem že omenil — nekatere pomanjkljivosti (filozofiranje med župnikom in kaplanom ni povsem izdelano), pač pa je prav dobro izklesan prizor med župnikom in kmeti. — Vpliv ki ga mora napraviti ta novela na čitatelja, pa je paraliziran z zadnjo novelo v zbirki, s **Kovačevim »Križem«**. Proletarska družina trpi od gladi in mraza. France sname s stene zadnji imetek; križ in ga proda starinarju za trideset dinarjev. Baš za trideset, župnik v »Boštjanu« podere cerkev za bolnico, Franceta pa grize v »Križu« vest radi judeževih srebrnikov. Zdi se mi, da je urednik (A. Krošl) zavedoma uvrstil to novelo kot zadnjo v zbirki, ker je sicer razporedil pisatelje kar po abecednem redu.

Preden preidem k posameznim pisateljem, bi opozoril rad še na nekaj. Vse novele — razen Javornikovih, J. Kranjca in Kresala — so si slogovno skoraj popolnoma slične — kakor da bi jih napisal en sam. Ne vem, čemu je pri nas razširjeno mnenje, da je treba vsako stvar opisati čim dolgočasneje. Tak stari slog za današnje dobo ni več primeren in ni. Saj

si skoro ne morem misliti, da bi ta ali oni ne poznal moderne ameriške, nemške in ruske književnosti. Vsaka snov se da opisati napeto, v tej zbirki pa vlada mestoma tako dolgočasje, da se mora človek naravnost siliti, da prebrodi vse opise in dolgotrajne analize raznih mimogrednih občutij.

Trije pisatelji se v zbirki visoko dvigajo nad ostalimi: **B. Avsenak, Jožef Kranjc** in deloma tudi **Mirko Javornik**. Drugi je orisal naravnost mojstrsko in s fino ironijo dogodek iz življenja malomeščanskega, strahopetnega uradnika in njegove žene (»Pismo s sodnije«), **Mirko Javornik** nam je v noveli »Balada o cigareti« pokazal življenje brezposelnega, v noveli »Osem ur življenja« pa življenje bedne tipkarice, ki jo je zapustila sreča. **Kranjčev** »Pismo s sodnije« in uvod v **Javornikovo** »Osem ur življenja« sta najlepši stvari v vsej zbirki. — **Kresal** je živo opisal v »Noči na postaji« dogodek med dolgočasno nočno prometno službo.

Druge novele so slabše — idejno in slogovno. **Grahorjev** »Naš hlapec Lovre« bo za delavstvo — in temu je vendar zbirka namenjena, mar ne? — prav težko razumljiv in malo verjame, da se bo kak delavec potrudil, da bi ga prečital do konca. — Talpa.

Victor Hugo, Leto strahote 1793, založila Jugoslovanska knjigarna, 255 strani. — Ta zgodovinski roman velikega francoskega romanopisca **Victor Hugo-a** (izgovori Viktor Igó) priporočamo vsakemu najtopleje. Dejanje romana se godi v veliki francoski revoluciji, kar pove že sam naslov. Knjiga je pisana zanimivo in napeto.

Konec Ivana Možine. Kakor vsem znano, je izdala Cankarjeva družba v Ljubljani letos kot svojo izvirno povest »Film dveh dni« **Jožefa Kranjca**: Ljudje s ceste. Kakor je vsakdo lahko opazil, je ta povest brez pravega konca, okrnjena in tudi javna tajnost to že ni več, saj so poročali o tem listi. Konec te povesti, ki je moral pri tej knjigi izostati, je izšel v 12. številki »Ljubljanskega Zvona« z dne 1. dec. 1930 na str. 748—754.

Priznanje... V »Ljubljanskem Zvonu« št. 11 z dne 1. nov 1930, str. 704, piše znani esejist **B. B(-orko)** o 30 letnici Nietzschejeve smrti. Ko poroča o izrabljanju Nietzschejeve brezobzirne kritike meščanske morale in ideologije v politične svrhe, zlasti v Nemčiji med svetovno vojno, pravi v oklepaju: »Podobno se je zgodilo našemu Ivanu Cankarju, ki so ga v letu Gospodovem 1930. proglasili za rodoljuba doline šentflorijske.« To priznanje našega znanega naprednega in svo-

bodomiselnega kritika in esejista nas veseli.

Fjodor Gladkov, Cement, založba »Binoza«, Zagreb, Novinarski dom, 372 strani, cena broš. 60 Din, vez. 70 Din. — V hrvatskem prevodu je torej izšlo to najznamenitejše delo velikega sodobnega ruskega pisatelja Gladkova. Vsakemu priporočamo, da ga kupi in prebere. Prevod je dober. O samem delu smo že pisali v »Svobodi«, zato nam ni treba ponavljati ocene. Ista založba obeta izdajo pretresljivih socialnih črtic **Jacka Londona** »Ljudi sa ponora«, **J. London** sam je izjavil o tej knjigi: »Nobena druga knjiga me ni stala toliko krvi in solz kakor ta.« **E. E. Kisch** pa pravi, da je to največja Londonova pesem človečanstva.

Nadalje bodo izšli v isti založbi zapiski iz svetovne vojne **Egona Erwina Kische** »Napiši to, Kisch!« Dejanje teh zgodb iz svetovne vojne se odigrava na srbsko-avstrijski fronti: v Sremu, v Bosni, na Drini, na Ceru, Savi itd.

Jevgenij Zamjatin, Tamo gdje je vrag rekao laku noć, izdala »Socijalna Misao«, Zagreb 1931, 112 strani. — Znani ruski pisatelj **Zamjatin** je napisal to novelo 1914. l. Opisuje razne ruske tipe in njihovo dolgočasno življenje v oddaljenem ruskem dolgočasnem provincialnem kraju. Pravzaprav ne opisuje, temveč kaže vse te tipe: intelektualca, generala, vojaka, oficirja, oficirjevo ženo. Vse v finem ironičnem slogu. Vendar menim, da bi založba bolje storila, če bi izdala kako kasnejšo povest istega ali drugega ruskega pisatelja. —elj.

Egon E. Kisch, ima čast da prikaže raj Ameriku, založil »Nolit« v Beogradu, dva dela obsegata skupaj 302 strani. — Založba »Nolit«, ki je izdala že precej lepih knjig, je dobro zadela, ko je sedaj založila duhovito pisane vtise **Kische** o Ameriki. Z žgočo ironijo popisuje avtor doživljaje, ki odkrivajo senčno stran ameriškega družabnega življenja. Kdor bo prečital to delo in zadnji kolektor **Cankarjeve** družbe, bo videl, kako dolgočasna in nepravilna je **Brežnikova** knjiga o Ameriki »V senci nebotičnikov«, ki jo je izdala **Vodnikova** družba.

50 let smrti Dostojevskega. 11. febr. t. l. poteče 50 let od smrti slavnega ruskega pisatelja **Fjodora M. Dostojevskega**. **Dostojevskij** se je rodil 30. oktobra 1821 v Moskvi in je izdal svoj prvi roman »Bedni ljudje« v l. 1844. Vsled sestajanja z meščansko-revolucionarnimi krogi je bil **Dostojevskij** l. 1849 obsojen na smrt, nato pomiloščen na štiriletno pregnanstvo in štiriletno vojaško službovanje. Po povratku iz prognanstva je

začel z glavnim pisateljskim delom, od katerega omenjamo »Zapiske iz mrtvega doma«, »Ponižane in razžaljene«, »Zločin in kazen«, »Bese«, »Idijota« in »Brate Karamazove«. Umrli je 11. februarja 1881. Njegovo 50 letnico smrti bomo najboljše proslavili s čitanjem njegovih znamenitih del. Dobe se v vseh delavskih knjižnicah. —on—

Novi socialno-politični romani in po-vesti. — V zadnjem času so izdale razne nemške založbe nekaj prav dobrih socialno-političnih leposlovnih del, na katera hočemo opozoriti vse prijatelje našega časopisa. **Dantz Carl, Peter Stoll** (Dietz V.) popisuje z zdravim humorjem življensko pot delavčevega sina od osnovne šole preko vajeniške dobe do kvalificiranega in razredno-zavednega delavca. — **Malik-Verlag**, ki izdaja zbrana dela Maksima Gorkga, je izdal dve novi zbirki njegovih novel in povesti »**In der Steppe**« in »**Wie ein Mensch geboren ward**«. — **Neuer Deutscher Verlag** je izdal v nemškem prevodu »**Fabrik im Walde**«. Pisateljica **Ana Karavajeva** popisuje v romanu delo za povzdigo ruskega gospodarstva. Od iste pisateljice je izšel že prej nič manj lep roman »**Das Sägewerk**«. — Vsem starim naročnikom »Svobode« poznani nemški proletarski pesnik **Heinrich Lersch** je izdal svojo avtobiografijo »**Hammerschläge**«. **Internationaler Arbeiter Verlag** je med drugim izdal japonski socialni roman »**Die Strasse ohne Sonne**«. Pisatelj **Tokunaga** popisuje v lepem slogu stavko japonskih tipografov.

Otto Roeld, Malenski auf der Tour, E. Reiss Verlag, 206 strani. — To je roman trgovskega potnika. Pravi socialni roman. Pisatelj razmišlja o svojem junaku: »Vsak človek na svetu ima drugo prtljago, ki mu jo natovoriijo... Marsikdo, ki prenaša težke vzorčne kovčge, dvigne pokrov, razkazuje kos za kosom, mora govoriti in oferirati, ponujati, se postavlja v pozo, parira napade, se brani in udarja, prosjači malo ljubezni, do izčrpanosti, do ponižanja — in potem so tu drugi, ki delajo na »mestu«, to so izvoljenci, vzvišeni, to so ljudje, ki smejo tiho sedeti, ostati doma in jim ni treba potovati, ki se nikdar ne spoté, ljudje, ki niso državljani, ljudje, ki se smejo prešerno smejati...«

Knjižnici Del. zbornice v Ljubljani in Mariboru sta imeli po kr. bankski upravi delegirano cenzurno komisijo, ki je pregledovala knjige od decembra 1929. leta

do junija 1930. leta. Naravno se je to občutilo pri prometu. Oblast se je končno prepričala, da knjižnici pravilno posluje-ta, in odtlej jih zopet vodi poseben knjižnični svet s sodelovanjem prosvetnega odseka Delavske zbornice.

Koncem lanskega leta sta obe knjižnici zopet prekosili promet prejšnjih let.

Tako je ljubljanska knjižnica decembra 1930. l. 2010 obiskovalcem izposodila 4775 knjig, od teh 642 znanstvenih in 4133 leposlovnih, odnosno 1920 slovenskih, 261 srbohrvatskih, 2534 nemških in 60 knjig drugih jezikov. Novih članov se je vpisalo 75. Decembra 1929. l. je pa izposodila samo 4073 knjig.

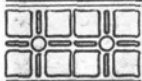
Mariborska knjižnica je pa v zadnjem decembru 934 obiskovalcem izposodila 1696 knjig, od teh 39 znanstvenih in 1657 leposlovnih, odnosno 527 slovenskih, 96 srbohrvatskih in 1073 nemških. V primeri z ljubljansko izposodi mariborska knjižnica premalo znanstvenih knjig, dočim obsega v tem oziru ljubljanska stanje najboljših dunajskih knjižnic.

Ljubljanska knjižnica nabavila sedaj vse knjige iz dohodkov knjižničnega prometa, ker dobi na izposojnini mesečno povprečno po 10.000 Din. Mariborska knjižnica pa še dobiva v ta namen nekaj podpore od Delavske zbornice.

Knjižnica »Svobode« na Jesenicah je v l. 1930 izposodila 1388 slovenskih in 421 nemških, skupno torej 1809 knjig. Nabavila si je mnogo novih knjig iz knjižničnih dohodkov. Bilanca je lepo aktivna. Vpisalo se je 57 novih članov. Žal, se je ugotovilo na občnem zboru podružnice, da je knjižnico obiskovalo le 10 članov »Svobode«. Ta knjižnica dokazuje, da se da prav lepo voditi knjižnica in da se morejo iz knjižničnega prometa nabavljati vedno nove knjige, če knjižnico vestno vodi dober in zanesljiv sodrug, kakor je jeseniški knjižničar Viktor Strazišar.

Knjižnica jeseniške »Svobode« je edina, ki nam je do danes od 18 knjižnic »Svobode« poslala točno statistiko o vsem prometu v l. 1930 po vzorcu statistične pole, ki jo je svoj čas razposlala centrala »Svobode« vsem svojim knjižnicam.

Ne najdemo dovolj ostrih besed za grajo vseh onih knjižnic, ki nam ne pošljejo nobenega takega poročila. Kajti točno vodenje statistike je za knjižnico ena najvažnejših stvari. Vse prizadete hkrati pozivamo, da storé čim prej svojo dolžnost in da nam ta poročila pošljejo. Objavili jih bomo v listu.

DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

»Svoboda« v Zagrebu. — Doslej se naša »Svoboda« nikakor ni mogla razširiti izven dravske banovine v ostale kraje Jugoslavije. Predvsem radi nerazumevanja za enotno kulturno organizacijo pri tamošnjih vodilnih funkcionarjih delavskih organizacij. Z gostovanjem delavskega odra ljubljanske »Svobode« v Varaždinu smo pa prišli v ožji stik s hrvaškimi sodelavci, ki so videli, da je »Svoboda« agilna del. kulturna organizacija. Prvi plod tega medsebojnega spoznanja je sporočilo znanega pisatelja dr. Kusa-Nikolajeva, da hoče ustanoviti podružnico »Svobode« v Zagrebu. Upamo, da se to kmalu uresniči.

Otvoritev prve smučarske kočee »Svobode«.

Nekako pred dvema mesecema so sportniki podružnice »Svobode« Jesenice na pobudo sodruga Gregorčiča in Pleša vzeli v najem kočico na Možakliji, na rovtu, ki je last kmeta Pretnarja, p. d. Breganta. Zidarji, tesarji, mizarji in vsi drugi so šli na delo, da kočico nekoliko očedijo z ometom, napravili so tla z deskami in postavili štedilnik, ki ima celó kotel za gretje vode, oddelek za pečenje itd.

Kmet Bregant iz Podhoma jim je navozil zastoj ves potrebni material in

fantje so delo izvrstno in z vsem veseljem izvršili.

Za nedeljo, dne 11. januarja t. l., so naši športasi napovedali otvoritev kočice. Generalni štab našega športnega odseka Gregorčič, Pleš itd., je odšel na lice mesta že v soboto zvečer, med njimi Brajc in krvnik Jagnjeta, Stražišar Polde in seveda domovina časa... sodružica Hani ter Svetinova in Vovkova Angela kot kuharice. Ker so naši športasi precej krvoločno divje pleme, so vzeli s seboj iz Podhoma tudi jagnje, ne, pravzaprav koštruna, da ga žrtvujejo za otvoritev.

Pozno v noč so imeli ples v divji naravi. Končno so jo pa le pobrali k počitku na skedenj in se zakopali dva metra globoko v seno vsak zase po dva metra razdalje, tako da je bilo vsako smučanje po senu sem in tja onemogočeno in spanje pravičnim jamčeno. V ranem jutru v nedeljo pa se je zgodila krvava tragedija: Krvnika Polde in njegov pomagač Brajc sta zaklala koštruna, mu vzela kožuh in mu končno porinila še kol skozi telo. To na kol nataknjeno telo so postavili na žerjavico in ga nad njo s slinami v ustih vrteli, kakor vidite na sliki.

V nedeljo zjutraj, 11. t. m., pa je odšla izpred Delavskega doma glavna četa smučskih začetnikov in naših najboljših

Smučarji jeseniške »Syobode« pred svojo kočeo

Jeseniški smučarji »Svobode« se zbirajo okrog koštruna

padačev pod vodstvom sodruga Reichmana po strmi strani iz Jesenic na Možaklje k otvoritvi koče.

Bil je krasen jasen dan, na vrhu Možaklje nas je sprejelo z vsem svojim čarom jutranje sonce; nekako ob poldnesi uri smo bili Jeseničani že pri koči, kma-

lu za nami pa so jo primahali še Gorjanci s kompletnim tamburaškim zborom, kakor ga vidite na sliki na str. 79.

Proti poldnevu je načelnik smučarjev sodrug Pleš izdal ukaz za zbor, kakor razvidite na spodnji sliki...

Smučarji jeseniške »Svobode« na Možaklji

V kratkih besedah je podal zgodovino dela za kočico, se zahvalil vsem za lep obisk, posebno pa se je zahvalil lastniku rovta in koč kmetu Pretnarju, ki je naklonjeno omogočil smučarjem naše podružnice, da bodo mogli stvarno pričetj gojiti smučarski sport.

Izrazil je zahvalo vsem sodelujočim za vsa dela in posebej še tamburašem iz Gorij, nakar je podal še besedo predsedniku podružnice »Svobode« Jesenice, ki je v kratkem pozdravu izrazil priznanje športnemu odseku smučarjev, posebno Gregorčiču in Plešu, ki sta pokrenila vse to.

Za tem je pred to zbrano sliko izmoli proletarski očenaš mali Stanko Zugwitzov. Vsi smo na tistem molili ž njim v prosti naravi pod opoldanskim solncem. »Oče naš«... molitev delavskega otroka...

»Oče naš, ki hodiš dan za dnem na delo, Tvoje ime je Delavec. Češčeno bodi Tvoje ime, pridi trenutek, ko Te bo sleherni častil in ko bo kraljevala le Tvoja volja.

Zvečer, kadar se vračaš z dela, prinesi nam samo kruha, drugega ne zahte-

vamo, ker nam danes drugega dati ne moreš. A ta kruh bo prekvašen s Tvojim delavskim znojem in Ti nam ga boš nudil iz svojih grapavih in razpokanih rok, in to nam bo nahranilo ne le telo, marveč tudi dušo in čutili bomo, da smo otroci delavca.

Oče naš, kadarkoli se vrneš zvečer z naporega dela, ki Ti je bilo izmučilo telo, objemi nas in dahni v našo dušo in naše srce dolg, ki smo ga dolžni vsemu delovnemu človeštvu. Razumeli bomo Tvoj objem in, ko dorastemo in postanemo ljudje, stopimo v vrste delavcev, da odplačamo svoj dolg.

Za nas, oče, naj ne bo drugega smotra, kot edino tisti, o katerem nam govori črni kruh, s katerim si nas že v detinstvu hranil.

Naj ne bo ničesar, kar bi nas vpeglalo v skušnjava in odvedlo na pot, ki ne vodi v rešitev delovnega ljudstva.

Tako bodi, ker tako mora biti! Slava Delu!»

Tako je očenaš Mileta Klopčiča zaključil zbor, nakar je bil razhod h kosilu.

Po južini pa se je ponovno pričela trenaja, kakor vidite na spodnji sliki.

»Svobodaši« iz Gorij igrajo smučarjem

To je trajalo vse do polštirih popoldne, nakar se je vse pričelo pripravljati za odhod na vlak na Podhom preko Gorij. Po poti proti Gorjam so se smučarji smelo spustili po vozni poti v dolino. Joj meni, kako mi je bilo, ko sem zagledal

Filipa Rotarja, ki je drvel, da se ne zlažem, gotovo s 150 kilometrsko brzino na uro, za njim pa druga smučka svojat. Bil sem v strahu kakor koklja, ki ji uidejo račke v vodo.

Kaj bi Vam pripovedoval še več. Ko

smo šli z Možaklje v dolino, se je zdelo, kakor da zadnji ljudje tega sveta beže pred zimsko smrtjo, nekateri na smučeh, drugi na saneh, tretji s tamburicami, z berdo na rami itd.

Ko smo šli v dolino, se mi je še tole pripetilo: Otrok je bilo, kakor ste na sliki videli, ne vem koliko, pa so zakričali: »Glej ga, Hadži Murat gre.« In to tako resno, da sem res že mislil, da se kaka taka zver v človeški podobi potika po Možaklji. Končno pa zagledam resničnega Hadži Murata s povito glavo — bil je naš fotograf sodrug Prešern iz Gorij, ki se je najbrže zato tako našemil, da bi si ne upali otroci v njegovo bližino, da tako obvaruje pred njimi fotografski inventar. Bodi nam zima usmiljena, kajti tudi jaz si kupim smuč, dasi me še danes vse boli. Kdor je videl to razposajeno veselje v bujni zimski naravi, se poživlja na starost in vzljubil bo tudi zimsko naravo ter iz dna srca zasovražil dolino z vsemi mehkužneži. Končujem za danes, veseleč se zopet dneva, ko nam bo dana zopet prilika biti na Možaklji s smučmi, Ljubljancem pa povem, da so okrađeni za najlepši dan v življenju. Mislim pri tem one Ljubljance seveda, ki so nas razveselili s svojo brzojavko, da pridejo, pa jih ni bilo.

Da, »Ven, le ven v naravo krasno, tam se duh, telo krepi.«

J. Jeram.

Opomba: Gornje štiri slike z Jeramovim poročilom bodo menda pogrele one Ljubljance, ki so se kljub vsemu mojemu prigovarjanju končno skesali in so nekateri rajši šli z drugimi prijatelji izven naših vrst v druge gorenjske kraje. Jeseničani naj oprosté to »zavednost«, hkrati naj se pa tudi zavedajo, da so nas res malo kasno povabili. Morda se pa le vidimo na Možaklji na svečnico. — »Svobodaški« smuk!

C. Štukelj.

Koncert jeseniške »Svobode«. Ljudje so tekom časa našli razne prilike, da se morejo sestati v družbi. Poleg običajnih »rendezvousjev« so začeli prirejati razne zabavne in družabne sestanke ter večere, razne prireditve, veselice, plese itd. Pa tudi za take sestanke so našli vedno gotove prilike, da jih prirejajo kar na debelo. Tako imamo za veselice kar določena imena oz. čase: vinska trgatev, Martinova gos, Silvestrova veselica, maškarada oz. pustna veselica (bali) pa še k temu Miklavževe večere, božičnice itd. Ob teh časih imajo take veselice vsa društva kar po vrsti in te veselice nudijo mnogim društvom te ali one vrste priliko za izžemanje in praznjenje žepov onih, ki prihajajo prostovoljno, in onih, ki jim je nekaka dolžnost obiskati te »društvene«

prireditve. Ali mnogokrat bi bilo mogoče odvzeti tem veselicam ta banalni značaj zabav ob popivanju in moglo bi se jim dati delno kulturni značaj ali pa bi bilo mogoče nuditi ž njih pomočjo indirektno navzočim, po tej današnji »civilizaciji« tudi nekaj kulture.

To je izvršila na lep način jeseniška »Svoboda« 31. decembra 1930; na Silvestrov večer je priredila ta podružnica silvestrovanje. Ali med program tega večera, ko se ljudje radi zberejo v družbi, da se pomenijo o križih in težavah preteklega leta in se porazgovore o željah, ki naj bi jih izpolnilo prihodnje leto, so jeseniški »Svobodaški« vpletli lep koncert kar treh delavskih pevskih zborov: »Svobode« z Jesenic, »Svobode« z Javornika in Pevskega društva iz Zasipa.

Koncert, ki je znak novega življenja v jeseniški »Svobodi«, je otvorila Z. Prelovčeva himna »Slava Delu!«, ki so jo izvajali pod vodstvom agilnega pevovalke s. Franca Mencingerja združeni pevski zbori. Svojo nalogo so izvršili dobro. Sledila je domača »Svoboda« pod vodstvom s. Martina Jerama. Ta zbor, ki vadi šele pet mesecev in se je še med tem časom moral radi raznih stalnih redukcij večkrat izpopolniti, je pokazal, da je kos svoji nalogi. Odpel je v splošno zadovoljstvo Korunovo Potrkali na okno, Klaičevo Svracanje in Žirovnikovo Rože je na vrtu plela. Jeseniški oktet se je predstavil nato z Juvančevim Šopkom. Zatem sta nastopila združena pevska zbor z Javornika in Zasipa, ki ju oba vežba in vodi s. Mencinger. Mogoče je zadonela po dvorani Himna Delu pl. Zajca. Pevsko društvo Zasip je pogumno odpelo zборе: Sijaj lunica, dr. Schwabovo Pala je slanica in J. Kocjančičevo Slovo. Pevci iz Zasipa so morali celo en komad dodati. Ponovno je privedel s. Mencinger na oder svoje Javorničane, ki so iznova potrdili svoj stari sloves. Vzorno so predvedli Adamičvega Lucipetra bana, Volaričev Izgubljeni cvet in Adamičve Je pa davi. Tu bi bilo treba omeniti tudi dobrega solista s. Rozmana. Tudi Javorničani so morali dodati. Javorniški kvartet (Zupan, Rozman, Mencinger, Zvab) je odpel burno aplavdiran dva kvarteta. Nastopili so nato razni sodruzi z recitacijami Kozarjevih Mi minerji, Čufarjeve Ranjeno srce in dramatisiranega Pijanča. Sledili so komični spevi: Bučarjev Kaj mi toliko klepetaj, dalje star spev Liberal in pa dvospev Krojač in čevljar. Navzoče delavstvo je bilo povsem zadovoljno in počakalo na polnoč, ko se je poslovil predsednik jeseniške »Svobode« s. Jurij Jeram od starega leta, ki je še poostrilo položaj delavstva na vsem svetu, in pozval delavstvo, da naj pogumno

stopi v Novo leto, organizirano v treh delavskih organizacijah, v strokovni, gospodarski in kulturni, torej z organiziranim delom, organiziranim trenom in organiziranim duha mečem. In po dvorani se je razlegla ona lepa in mogočna delavska himna: Vzbujenje duhov.

Lep je bil ta večer in v čast prirediteljem. Najboljši dokaz časten obisk. In ako bodo »Svoboda« na Jesenicah in druge »Svobode« tako približevale »veselice« kulturnim prireditvam, bo tudi kultura delovnega ljudstva začela rasti in delavstvo bo dobilo smisla za kulturni na-predek. —on—

»Svoboda« v Litiji je priredila božičnico 26. dec. 1930. Obdarovala je 20 otrok z raznimi darili. Nagovor je imel Ranzinger W., njegova hčerka Erika je deklamirala primerno pesem, Kres Ignac je pa sviral. Ves večer je potekel v prijetni družabnosti. V nedeljo 15. febr. se bo vršil občni zbor podružnice in sicer v gostilni g. Lapa, ob 3. uri popoldne. Na občni zbor pride tudi delegat centrale iz Ljubljane. Člani, pridite polnoštevilno!

Javorniške »Svobode« pevski zbor je prav lepo pel v ljubljanskem radiu v nedeljo 25. jan. —*Občni zbor podružnice se bo vršil v nedeljo 8. febr. ob 9. uri dopoldne v gostilni Žvab. Pride tudi zastopnik centrale. Vsakdo naj se udeleži tega občnega zbora!

Kočevska »Svoboda« ima svoj občni zbor v nedeljo 1. febr. ob 11. uri dop. v gostilni Hönigmann. Prišel bo tudi član centrale iz Ljubljane.

Društvenega življenja je po posameznih »Svobodah« manj, nego ga je bilo včasih. Nekateri se pritožujejo radi tega. Vendar je to naravno, ker so danes mnogo strožji predpisi za nekatere vrste prireditvev. Tudi postopanje je v različnih okrajih različno. Zato nekaj nasvetov in misli: vsak odsek naj dela, kolikor more. Največ ljudi privabijo dramatične uprizoritve. Pevci, tamburaši so povsod dobrodošli. Namesto predavanj pa skrbite za razširjenje časopisa »Svobode« in knjižnice. Če bodo ljudje čitali »Svobodo« in hodili v knjižnico, bo opravljenega več koristnega dela nego s predavanjem. Čitajte, mislite, poglobite se sami vase! Delajte po predpisih in zakonih! Ne dajte se begati po vesteh, ki se od časa do časa bogve odkod pojavljajo: češ, da bodo kulturne organizacije razpuščene. Čemu? Ravnajte se vedno po društvenih pravilih kot doslej in nič hudega se vam ne bo zgodilo, kakor se vam ni doslej. —elj.

Za delavsko olimpijado na Dunaju smo preko centralnega tajništva Delavskih zborskih zaprosili notranje ministrstvo, da da generalno dovoljenje za udeležbo. Kakor čujemo, bo ministrstvo v kratkem izdalo to dovoljenje.

DRAMATIČNA PODZVEZA

Ptuj. Dramatični odsek »Svobode« bo kljub vsem zaprekam uprizoril v mestnem gledališču dne 1. febr. 1930 Anzengruberjevo dramatisacijo »Četrta božja zapoved« v režiji s. Romana Jagušiča, ki je položil vso silo dela v notranjo poglobitev igralcev, v doživetje, in ne v zuna-

njo tehniko in odrski blesk. Dvorana je zelo simpatična. Vanjo gre krog 400 ljudi. Ostali odseki se razvijajo dobro. — Vsekakor delujemo in hočemo delovati, ker stremimo po napreduku, razmahu nas samih in proletarski kulturi.

Delavska žena! V kateri organizaciji so Tvoji otroci?

Podružnice, podpirajte list z rednim obračunavanjem članarine!

DELA VSKI SPORT

Iz delavskega sportnega gibanja v Jugoslaviji

Ljubljana: 11. 1.: Ilirija : ŽSK Hermes 1 : 0 (0 : 0). — Ilirija rez. : Hermes rez. 2 : 0.

Zagorje: 14. 12.: SK Zagorje : SK Hrastnik 1 : 1.

Celje: 14. 12.: Atletik : Železničar (Maribor) 11 : 1 (4 : 1).

Zagreb: 14. 12.: Železničar : Sokol 3 : 1. — Concordia : Grafičar 4 : 2 (2 : 1). 17. 12.: Železničar : Gradjanski 1 : 0.

Osijek: 14. 12.: Grafičar : Croatia 4 : 0.

Subotica: 21. 12.: Sand : SMTK 3 : 1 (1 : 1).

Novi Sad: 28. 12.: Nak : Radnički 3 : 2 (1 : 1).

Beograd: 21. 12.: Soko : Grafičar 3 : 1 (1 : 0).

4. 1.: Jugoslavija : Grafičar 8 : 0 (3 : 0).

13. 1.: Šparta : Grafičar 7 : 2 (3 : 0). **Šabac:** 19. 10.: Grafičar (Beograd) : Mačva 4 : 0.

Sarajevo: 14. 12.: Železničar : Hajduk 1 : 1.

Travnik: 30. 11.: Plamen : Hajduk (Sarajevo) rez. 4 : 3.

Teslić: R. S. Z. »Sloboda« (Derventa) : R. S. K. Proleter 0 : 9 (0 : 6).

SK Ozren (Doboj) rez. : RSK Proleter jun. 2 : 1.

Izveštaj o radu Jugoslavenskog Nogometnog Saveza u Beogradu 1930. god. Samozaložba. 96 str. 10 prilog v bakrotisku. Vrhovni forum vsega nogometnega športa v Jugoslaviji. — Jug. Nog. Savez v Beogradu je izdal k svojemu običnemu zboru z dne 14. dec. 1930 obširno poročilo o delovanju, sporih in gostovanju Jug. reprezentance v Južni Ameriki. K tej udeležbi v Urugvaju je kot ponazorilo priloženih 10 slik v bakrotisku. Poročilo se deli v splošno, v poročilo o internacionalnih odnosih, o domačih zadevah, o tekmovalstvu za prvenstvo države, o udeležbi pri tekmah za svetovno prvenstvo, ter seznam klubov. Poročilo je izčrpno in zanimivo. Po seznamu članov je imel

J. N. S. ob izdajanju poročila 10 podsavezov s skupno 429 klubi. Delili so se sledeče: v beogradskem podsavezu je bilo 91 klubov, v velikobečkerečkem 27, v zagrebškem 77, v ljubljanskem 29, v novosadskem 29, v osječkem 36, v sarajevskem 31, v skopljskem 36, v splitskem 26 in v subotškem 47. Delavskih klubov sem mogel ugotoviti v beogradskem podsavezu 9, v velikobečkerečkem 5, v zagrebškem 12, v ljubljanskem 11, v novosadskem 5, v osječkem 6, v sarajevskem 6, v splitskem 2 in v subotškem 6 klubov, skupno 62 klubov. Pri ljubljanskem podsavezu pogrešam delavski SK »Retje«.

—on—

Napredek Zveze D. T. J. v Pragi.

Zveza D. T. J. v Pragi se bliža popolni — sanaciji, bi lahko rekli. Ne bo prešlo mnogo časa, ko bo povsem zaceljena rana, ki jo je povzročil komunistični razkol v l. 1921. Od tedaj se je število krajevnih enot povečalo vsako leto za kakih 30, lani (1930) pa je bilo ustanovljenih samo do konca septembra 82 novih enot. Rana bo zaceljena in Zveza se pripravlja, da vse svoje člane, zlasti pa nove, tako vzgoji, da slučaj iz leta 1921 ne bo več mogoč. Že doslej je imela Zveza 5 glavnih glasil: polmesečnik »Tělocvičný Ruch« (Telovaladno gibanje, letnik 25), mesečnik »Cvičitel'ske Rozhledy« (Vaditeljski obzor, letnik 19), mesečnik za naraščaj in skavte »Náš Dorost« (Naš naraščaj, letnik 10), vzgojiteljski mesečnik »Vychovatel« (Vzgojitelj, letnik 9) in list za deco »Zlatá Brana« (Zlata vrata — letnik) ter celo vrsto glasil posameznih okrožij. Ker pa se je uvidelo, da list »Vychovatel« ne zadošča tudi za upravne in vodstvene funkcionarje in uradnike ter enako tudi ne za samaritane, je sklenila konferenca zvezinih urednikov, da začne izhajati mesto tega lista s 15. januarjem 1931 mesečnik »Předvoj« (Predvoj), ki bo glasilo vzgojiteljev, funkcionarjev in samaritanov. Obseg lista bo povečan od dosedanjih 16 na 24 strani.

Posvetovanja predsedstva Socialistične telesnovzgojne Internacionalne (SASI) so se vršila koncem meseca novembra l. l. na Dunaju. Sprejeto je bilo poročilo o delovanju tajništva za poslednjo dobo in razpravljalo se je o stanju posameznih Zvez, ki so združene v Internacionali.

Konstatirano je bilo, da politične razmere na Poljskem niso ostale brez vpliva na tamošnje delavske telesnovzgojne organizacije, od katerih je bila **zlasti ukrajinska športna zveza s sedežem v Lvovu z vsemi svojimi društvi razpuščena, nje-no imetje konfiscirano in vodilni uredniki zveze aretirani**. V Nemčiji trpijo vsled velike brezposelnosti tudi vse naše športne in telovadne zveze. Razveseljivo poročilo pošilja **Francija**, ki izkazuje v tem letu prirastek 50 novih društev. Predsedstvo je odobrilo **izdajanje vestnika Internacijonale**, ki naj bi prinašal poročila o važnih dogodkih v Internacijali in njej pridruženih zvezah. Vestnik bo izhajal v Pragi po potrebi. Podrobno se je razpravljalo o **pripravah na Mednarodno Olimpijado** in to tako na zimske tekme kot na tekme v juliju. Stadijon, ki bo s svojo velikostjo, obsežnostjo in smotreno ureditvijo zadržal vsakogar, bo gotov pravčasno, da bo predan svojemu namenu, kateremu je bil od mesta Dunaja posvečen in v katerem bodo prvič nastopili delavski borci in telovadci s celega sveta. Finančne težkoče, ki so se pojavile radi brezposelnosti v nemški zvezi, ki je v Internacijali največja, so bile odstranjene in Olimpijada bo izvedena v obsegu, kakor ga je določil kongres Internacijonale v Pragi l. 1929. Poskrbljeno bo tudi za tekmovalno progo za kolesarje, katero vprašanje se je posrečilo v zadnjem času uspešno rešiti. S pregledom štadijona je bilo to posvetovanje Internacijonale tudi končano.

Strokovne organizacije in sport v Luksemburgu. Strokovni kongres v Luksemburgu je sprejel v vprašanju ustanavljanja in pospeševanja delavskih športnih organizacij sledeči predlog: »Osmi kongres luksemburških strokovnih organizacij sklene: Vsled dejstva, da večina obstoječih športnih udruženj goji zavrgljiv športni kult in vedoma ali nevedoma odvrta pozornost delavstva od njega življenjskih interesov, izjavlja, da priznava sicer šport v svrhu telesne vzgoje, ali da hoče zabraniti, da bi zadrževal ta šport delavce od izpolnjevanja njih dolžnosti kot delavcev in radi tega nasvetuje strokovni komisiji, da naj stori vse, da se

ustanovi v Luksemburgu čisto delavstvo športno gibanje.«

Za mladino. Po velikih mladinskih slavnostih D. T. E. v Pragi, katerih se je udeležilo nad 25.000 otrok in mladostnih telovadcev, posveča Zveza Delavskih Telovadnih Enot še dalje svojo glavno pozornost nadaljnji izgradbi ugodnih rezultatov te manifestacije. Slavnosti so vzbudile v gibanju veliko zanimanje za mladino in njeno delovanje. Vsem društvom se je naložilo v dolžnost, prirediti v tekočem jesenskem in zimskem delovanju predavanja o mladinski vzgoji. Izdana bo nova priročna knjiga za prirejanje mladinskih svečanosti v socijalističnem duhu. Po posrečenem I. kongresu mladostnih telovadcev se nadaljujejo akcije za izgradbo mladinskih samouprav v društvih in v odgovarjajočih mladinskih korporacijah v okrožjih in okrajih. Okraje so opozorili, da naj skličejo v jeseni konference mladine, v doglednem času pa namerava vzgojni odbor Zveze prirediti celo poseben organizacijski tečaj zveze za funkcionarje samouprav iz vrst mladih telovadcev.

Film slavnosti mladine. Kot trajen spomin na posrečene slavnosti mladine Zveze D. T. J. Č. v Pragi je dala Zveza izdelati film, ki poučno in nazorno prikazuje razstavo mladine, življenje v prenočiščih in v kuhinji, gibanje v skavtskem taboru, dalje momentne posnetke iz tekmovalnih, iz spreveda, iz zbirališča na telovadišču, končno pa vaje vseh skupin, nepozabni tabor na Staromestškem namesti, kjer je bila izvršena obljuba mladine in nekoliko posnetkov iz slavnostnega prizora. Film ima dolgost 880 m in ga je seveda treba združiti pri predvajanju še s kakim drugim primernim filmom. Cenzura je priznala film kot kulturno-vzgojen in je zato oproščen davkov.

Holandska delavska športna zveza je ugotovila na svojem kongresu razveseljiv napredek, ki ga je doseglo gibanje v štirih letih obstoja. Danes je narasla Zveza na 53 društev, v katerih je združenih že nad 11.000 pripadnikov. Kot kraj za zvezne slavnosti, ki se jih priredi vsako leto o binkošti, je bilo določeno za leto 1931 mesto Aachen.

RAZNO.

Pet let »Delavske Politike«. Dne 31. decembra 1930 je dovršil današnji edini delavski in marksistični dvotednik »Delavska Politika« peto leto izhajanja. »Delavsko Politiko« je ustanovil koncem leta 1925 Centralni Delavski Svet v Ljubljani

na vzpodbudo in predlog pokojnega Antona Kristana kot dnevnika. Kot tak je izhajala do štev. 146 l. I. Odtlej izhaja dvakrat tedensko. Centralni Delavski Svet, ki je bil vrhovni organ delavskih strokovnih, gospodarskih, kulturnih in političnih

organizacij, je s tem ustanovil tretji slovenski socijalistični dnevnik (Zarja, Naprej, Del, Politika). Dnevnik imamo danes le v Ameriki, to je glasilo Slovenske Narodne Podporne Jednote v Chicagu »Prosveta«. Morda tudi »Del, Politika« kmalu postane dnevnik. — »Delavska Politika« je bila vseh pet let najboljša propagatorica vseh naših kulturnih stremeljenj in je zelo pomagala vsem našim kulturnim organizacijam, zlasti »Svobodi«. Cankarjevi družbi in »Priatelju Prirode«. Za vse to se ji ob čestitkah k jubileju zahvalujemo, vsem našim članom pa priporočamo, da postanejo naročniki »Delavske Politike« ter da jo vsestransko in ob vsaki priliki podpirajo.

—on—

Rochdalski muzej. V aprilu t. l. bo slavnostno predan širši javnosti muzej združnih spominov v Rochdalu pri Manchesteru. Muzej bo nameščen v prvotni hiši, kjer je l. 1844 peščica tkalcev odprla svojo zadrugo, katere program in nadaljnji razvoj sta postala veliki vzgled za združno gibanje ne le v Angliji, nego po vsem svetu.

—on—

Vzgojno delo v češkoslovaških zadrukah. Osrednja zveza češkoslovaških zadrug v Pragi, ki je centrala čeških in slovaških delavskih zadrug v republiki, je sestavila statistiko o vzgojnih akcijah med skupino konzumnih zadrug te Zveze. Te zadruge so priredile v l. 1929 — 883 sej s predavanjem, 254 predavanj s skioptičnimi slikami, posebnih predavanj za žene 257, »bised« za otroke 162, 50 slavnosti in predstav, 23 tečajev in 145 drugih akcij. Celotna udeležba pri vseh teh 1774 vzgojnih akcijah je znašala 295.000, in od tega pripade na moške 130.000, na ženske nad 100.000 in na otroke nad 64.000. Dalje je zanimivo, da imajo vse večje zadruge ustanovljene lastne knjižnice s spisi za-

družne in narodnogospodarske vsebine. Vse zadruge delajo na tem, da širijo s posebnimi propagandnimi odbori in ženskim odbori združno zavest in zanimanje za združna podjetja. Največje zanimanje vzbujajo taka predavanja, ki so združena s predvajanjem filmov ali diapozitivov, in pa večeri in razgovori s pestrim zabavnim in poučnim programom.

—on—

Združni filmi. Mednarodna združna zveza v Londonu je izdala katalog združnih filmov, ki nam kažejo, koliko skrbe zadruge posameznih držav za vzgojo in izobrazbo svojih članov. Filmi so ali poučni, ki kažejo razvoj in pa stanje združništva v posameznih državah, dalje propagandni, ki imajo namen pridobivanje članstva za zadruge ali pa le za združne lastne izdelke, potem zabavni in revije. Posamezne države imajo: Avstrija 10 filmov, Češkoslovaška 13, Finska 4, Nemčija 8, Anglija 11, Škotska 4, Nizozemska 5, Ogrska 3, Indija 4, Japonska 10, Latvija 11, Norveška 1, Palestina 1, Rumunija 1, Švedska 15, Švica 10, Združene države 1, Sovjetska Rusija 23, skupno 135 združnih filmov. — Priporočali bi našim zadrugam ali našim združnim kinom, da se zanimajo za te filme. Pri katalogu je označena tudi dolžina in cena filma. Pojasnila daje Zveza gosp. zadrug.

—on—

Vsem članom!

Kdor se zanima za grafologijo, naj nam pošlje vsaj 30 vrstic s črnilom pisanega pisma. Vse lastnosti; slabe in dobre navade. Vam pove priznan grafolog. Dopolni na »Svobodo«, Ljubljana, poštni predal 290, z označbo »grafolog«. Priložite Din 10.—

POVEČANA „SVOBODA“

v letniku 1931 je menda zagotovljena, ker je že do danes plačalo naročnino nad 200 novih naročnikov. Nekateri pomotoma niso dobili priloženih položnic. Pošiljamo jih v 2. številki. Hvala vsem, ki so šli na delo za »Svobodo«. Vse prosimo, da še nabirajo naročnike in nam pošiljajo naslove.

KONZORCIJ „SVOBODE“.

Tiska: Ljudska tiskarna d. d. v Mariboru. Zastopnik: Josip Ošlak v Mariboru. — Izdaja v imenu konzorcija in urejuje: Josip Ošlak v Mariboru.

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon šte. 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.

Delavskim knjižnicam nudi pri večjem naročilu znaten popust.

Razmnoževalne aparate: **Original Opalograph**, naj-
boljši razmnoževalec posebno za note, risbe i. t. d.
Jamčim za brezhibno delovanje.

Pisarniške potrebščine, strojepisni, oglejni, indigo, sesalni
papir. Zvitki za računske stroje in blagajne.

Pisalni stroji: **Stoewer veliki in srednji, Under-
wood**. Rabljeni, dobroohranjeni stroji.

Lastna specialna popravljalnica za pisalne, računske in
šivalne stroje!

Točna postrežba! Cene nizke! Cenike brezplačno!

LUD. BARAGA - LJUBLJANA

Šelenburgova ulica 6. Telefon šte. 2980.

Splošno kreditno društvo

r. z. z o. z.

v Ljubljani, Miklošičeva cesta št. 13

sprejema hranilne vloge od 1 Din naprej
in obrestuje najugodnejše.

V načelstvu in nadzorstvu zgolj zastopniki
strokovnih in gospodarskih organizacij.

KNJIGOVEZNICA

LJUDSKE TISKARNE D. D.

veže knjige, brošure, revije,
koledarje itd. po najnižji ceni

Najboljši in najcenejši slovenski mesečnik je delavska kulturna revija

„SVOBODA“

Letna naročnina stane komaj Din 36.—, letno izide 12 števil z obsegom po približno 32 strani in z najraznovrstnejšo zanimivo vsebino.

Tekmujte v nabiranju naročnikov!

Slovenska Narodna Podporna Jednota

največja slovenska gospodarska in dobrodelna zadruga v

Severni Ameriki.

Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezen, poškodbe itd. — Posluje v Zedinjenih državah, Kanadi in Mehiki. — Ima približno 63.000 članov v obeh oddelkih in blizu 650 podružnic po raznih krajih Amerike.

■ **Premoženje nad 4.000.000 dolarjev.** ■

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad S.N.P.J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill